

На основу члана 56. Статута Града Ниша („Службени лист Града Ниша“, број 88/2008 и 143/2016), члана 72. Пословника о раду Градског већа Града Ниша („Службени лист Града Ниша“ број 1/2013, 95/2016, 98/2016, 124/2016 и 144/2016) и члана 12. Правилника о поступку припреме, израде и доставе материјала („Службени лист Града Ниша“, број 125/2008),

Градско веће Града Ниша, на седници од 17.03.2017. године, доноси

РЕШЕЊЕ

I Утврђује се Предлог решења о давању сагласности на Годишњи Програм рада и Финансијски план Центра за дневни боравак деце, омладине и одраслих лица ментално ометених у развоју „Мара“ Ниш за 2017. годину

II Предлог решења о давању сагласности на Годишњи Програм рада и Финансијски план Центра за дневни боравак деце, омладине и одраслих лица ментално ометених у развоју „Мара“ Ниш за 2017. годину доставља се председнику Скупштине Града ради увршћивања у дневни ред седнице Скупштине Града.

III За представнике предлагача по овом предлогу на седници Скупштине Града Ниша одређују се Мирјана Поповић, Градска управа града Ниша – Секретаријат за дечију и социјалну заштиту и Милош Ранђеловић, директор Центра за дневни боравак деце, омладине и одраслих лица ментално ометених у развоју „Мара“ Ниш.

Број: 363-1/2017-03
У Нишу, 17.03.2017. године

ГРАДСКО ВЕЋЕ ГРАДА НИША

ПРЕДСЕДНИК

Дарко Булатовић

На основу члана 37. Статута града Ниша ("Службени лист града Ниша", бр.88/08, 143/16) о члана 15. Одлуке о оснивању Установе за дневни боравак деце, омладине и одраслих лица ментално ометених у развоју «Мара» Ниш («Службени лист Града Ниша» бр. 12/94, 8/2009 и 94/2010)

Скупштина Града Ниша, на седници одржаној дана _____ . године, доноси

РЕШЕЊЕ

I ДАЈЕ СЕ САГЛАСНОСТ на Годишњи програм рада и Финансијски план Центра за дневни боравак деце, омладине и одраслих лица ментално ометених у развоју "Мара" Ниш за 2017. годину, усвојен Одлукама Управног одбора Центра, број 704/1 од 20.12.2016.године и број 31 од 20.01.2017.године.

II Решење о доставити : Центру за дневни боравак деце, омладине и одраслих лица ментално ометених у развоју "Мара" Ниш, Градској Управи Града Ниша - Секретаријату за дечију и социјалну заштиту и Градској Управи Града Ниша - Секретаријату за финансије.

Број: _____

У Нишу, _____ . године

СКУПШТИНА ГРАДА НИША

ПРЕДСЕДНИК
мр Раде Рајковић

О б р а з л о ж е њ е

На седници одржаној 20. 12. 2016. године Управни одбор Центра за дневни боравак деце, омладине и одраслих лица ментално ометених у развоју "Мара" Ниш донео је Годишњи програм рада, а 20.01.2017. године и Финансијски план Центра за 2017. годину.

Циљ целокупног друштва је да се лицима са исметњама у развоју омогуће знатно бољи услови или чак и исти услови као они у којима живе њихови вршњаци који немају ових проблема.

Интегрисање особа са сметњама у менталном развоју треба да буде један од основних настојања свих профиле стручних лица, институција и родитеља. Друштвена интеграција означава да према особама са сметњама у менталном развоју треба имати исти однос као и према осталим члановима друштва, да им се пруже исте могућности да утичу на личне ситуације, као и да им се пружи продуктивна улога у формирању друштва у целини.

Посебни циљеви:

- Развој услуге која доприноси укључивању особа са инвалидитетом у свакодневни живот заједнице, развој њихових капацитета и већој самосталности.
- Пружање подршке породицама које имају дете са сметњама како би одржали породично јединство и квалитет породичног окружења.
- Развој капацитета услуга као и свих укључених социјалних актера кроз континуирано унапређење услуге
- Промоција концепта социјалне инклузије кроз планиране и осмишљене акције усмерене ка локалној заједници.

Услуга дневног боравка је намењена:

- Лицима са аутистичним спектром
- Деци и младима са интелектуалним тешкоћама, који имају потребу за дневном негом и надзором, и подршком у одржавању и разијању потенцијала, (Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга соц. Заштите, чл.68)
- Одраслима са интелектуалним тешкоћама , који имају потребу за дневном негом , и подршком у одржавању и развијању потенцијала (чл.68. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга соц. Заштите)

Области које су утврђене планом и програмом су:

- 1. ЈЕЗИК, ГОВОР, КОМУНИКАЦИЈА**
- 2. ПСИХОМОТОРИКА**
- 3. ЛИЧНЕ СОЦИЈАЛНЕ ВЕШТИНЕ**
- 4. ДНЕВНЕ ЖИВОТНЕ ВЕШТИНЕ**
- 5. УПОЗНАВАЊЕ ОКОЛИНЕ (ПРИРОДНА И ДРУШТВЕНА СРЕДИНА)**
- 6. РЕКРЕАЦИЈА И СЛОБОДНО ВРЕМЕ**
- 7. РАДНО ОКУПАЦИОНА ТЕРАПИЈА**
- 8. ЛИКОВНА УМЕТНОСТ**
- 9. МУЗИЧКА УМЕТНОСТ**

Тренутни састав корисника по групама у установи је:

- развојна група-7 корисника
- комбинована група-8 корисника
- аутистична група-6 корисника
- средња група(омладина)-22 корисника
- најстарија група-17 корисника

Укупно 60 корисника.

У току 2017. Центар ће радити са корисницима сваког радног дана од понедељка до петка у времену од 6,30 до 17,00 часова као и суботом од 08 до 14,00 као викенд боравак, осим у време годишњег одмора васпитног особља, државних и верских празника.

Уколико постоје услови за реализацију услуге ``Предах смештај`` центар ће радити и вишећневно 24 сата по потреби.

Укупно ће Центар у 2017. години редовно радити 252 радна дана. Од тога са корисницима ће се радити 218 дана односно 2289 сати.

Градска Управа Града Ниша - Секретаријат за дечију и социјалну заштиту сматра да су предложени Програм рада и финансијски план Центра за дневни боравак деце, омладине и одраслих лица ментално ометених у развоју "Мара" Ниш за 2017.годину сачињени у складу са позитивним прописима и да дају допринос ефикаснијем и потпунијем задовољавању социјалних потреба ове категорије грађана.

Секретар секретаријата
Мирјана Поповић

"МАРА"

Бр. 704/1
20.12.2016. год.
Н.И.Ш.

На основу члана 27.Статута Центра за дневни боравак деце, омладине и одраслих лица
ментално сметених у развоју "Мара" у Нишу, Управни одбор је на седници одржаној дана
20.12.2016.године донео следећу:

ОДЛУКУ

Усваја се Годишњи програм рада Центра "Мара" за 2017.годину.

Образложење

Директор Центра "Мара" Милош Ранђеловић поднео је предлог Годишњег програма
рада Центра "Мара" за 2017.годину.

Након изнетог предлога и дискусије, Управни одбор је једногласно усвојио предложени
Годишњи програм рада Центра "Мара" за 2017.годину, те је одлучено као у листоподизиву
ове одлуке.

Председник Управног одбора
Центра "Мара"

Марко Нужда

На основу члана 10. Став 2 и члана 40. став 1 тачка 2. Закона о Социјалној заштити (Сл.Гласник Р.Србије 24/2011), Одлуке о правима из области социјалне заштите на територији Града Ниша(Сл. лист града Ниша бр.101/2012 и 96/2013, 44/2014) „Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите (Сл. Гласник РС 42/2013), члана 8. Статута за дневни боравак деце, омладине и одраслих лица ментално ометених у развоју „Мара“ Ниш, Управни одбор је на седници одржаној дана _____ донео:

Г О Д И Ш Њ И
П Р О Г Р А М Р А Д А
ЗА 2017. год.

**ЦЕНТАР ЗА ДНЕВНИ БОРАВАК ДЕЦЕ,
ОМЛАДИНЕ И ОДРАСЛИХ ЛИЦА
МЕНТАЛНО ОМЕТЕНИХ У РАЗВОЈУ**

„МАРА“

ПРЕДСЕДНИК УПРАВНОГ ОДБОРА

Марко Нужда

С А Д Р Ж А Ј

- УВОД
- ПЛНОВИ РАЗВОЈА ЦЕНТРА
- ОРГАНИЗАЦИЈА РАДА ЦЕНТРА
- ГОДИШЊИ РАСПОРЕД РАДА ЦЕНТРА
- ОПШТИ ДЕО ГОДИШЊЕГ ПЛАНА И ПРОГРАМА
ВАСПИТНОГ РАДА

У В О Д

Циљ целокупног друштва је да се лицима са исметњама у развоју омогуће знатно бољи услови или чак и исти услови као они у којима живе њихови вршњаци који немају ових проблема.

Интегрисање особа са сметњама у менталном развоју треба да буде један од основних настојања свих профиле стручних лица, институција и родитеља. Друштвена интеграција означава да према особама са сметњама у менталном развоју треба имати исти однос као и према осталим члановима друштва, да им се пруже исте могућности да утичу на личне ситуације, као и да им се пружи продуктивна улога у формирању друштва у целини.

Особе са сметњама у развоју имају апсолутно исте потребе као и типичне особе и то у области здравља, образовања, емоционалног и социјалног развоја, личног идентитета, породичних и друштвених односа. Задовољавање тих потреба је отежано због многобројних фактора који учествују у процесу развоја ометености, тако да је тим особама потребна посебна подршка која се може односити на области комуникације и интеграције, когнитивних способности и учења, емоционалног функционисања (или у неколико од ових области заједно), како би оне задовољиле те потребе.

ПЛНОВИ РАЗВОЈА ЦЕНТРА

Да би дневни боравак био успешан он мора да задовољава потребе корисника, што подразумева да се услуге базирају на вештинама, потребама и интересовањима корисника.

Планирање усмерено ка особи представља основну могућност за кориснике да изразе сопствене жеље и да дођу до закључка о томе чиме желе да испуне живот. Овај начин планирања је и најбољи начин да особе препознају која врста подршке им је потребна и на који начин ће њихове потребе бити најбоље задовољене.

Живот већине људи укључује серије разних активности које одражавају њихова интересовања и животне изборе... на сличан начин и особе са сметњама у развоју треба да имају приступ различитим активностима и исте могућности избора, које су засноване на њиховом начину живота и њиховом

развоју. Дневни боравак треба да им помогне у томе, баш као и њиховим породицама. Активности у боравку треба да имају стварну сврху и кад год је то могуће спроводити их у заједници. Живот у заједници подразумева бивање на уобичајеним местима у уобичајено време–радним местима, радњама, спортским центрима... Уколико активности треба да омогуће особама да изграђују сопствене животе у заједници, онда морају и бити спровођене у њој. Ово је двосмерни процес који је важан и за људе у заједници како би развили пуно разумевање онога што особе са интелектуалном ометеношћу могу да им понуде.

Оно што је битно је–БИТИ ДЕО ЗАЈЕДНИЦЕ НЕ ПОДРАЗУМЕВА САМО ДЕЛИТИ ИСТИ ПРОСТОР, већ бити виђен, бити укључен. То значи да активности треба усмеравати на развијању контаката с другим људима, за шта је потребна и одговарајућа подршка.

Национална стратегија у социјалној заштити подразумева смањење броја корисника у домовима и њихов смештај у дневне боравке и хранитељске породице. И с тим у складу мора се размишљати о проширивању капацитета, где би се Мара нашла као базична институција која би била носилац услуга у пружању подршке особама са сметњама у развоју.

Планови Центра морају пратити и усклађивати се са концептом новог Закона о социјалној заштити, односно на променама у њему које су посебно велике у институционалној и регулативној сфери–увођење Коморе социјалне заштите, лиценцирање стручних радника и пружалаца услуге, реформулисања функције контроле, стручног надзора и инспекције.

У оквиру новог Закона *Програм рада и програм услуге* дневног боравка за децу и младе са сметњама у развоју конципиран је тако да следи постављене минималне стандарде за ову услугу социјалне заштите, заснован је на савременим приступима разумевања положаја и потреба деце и младих са сметњама у развоју, али следи и капацитете које има локална заједница која развија ову услугу. Стога предвиђа модуле, основне и напредне програме услуге. Основни програм услуге по коме се у дневном боравку ради је окосница, база на коју се надограђују напредни програми, чије увођење је одређено обезбеђивањем средстава и унапређењем компететности особља и потребама конкретних корисника услуге дневног боравка.

Напредни програми услуге дневног боравка су високо структурисани програми по концептуалном одређењу, садржају, методама и техникама рада. Усмерени су на стимулацију одређених линија развоја или развоја одређених вештина деце са сметњама у развоју, такође, на развој васпитне компетенције родитеља и сарадњу у заједници. Више различитих програма услуге чине скуп напредних програма преко којих се уводе стандарди висококвалитета. Реализују их сарадници који су прошли посебну обуку и имају потврђене компетенције за њихову реализацију.

У том смислу, можемо размишљати о допуни постојећих садржаја рада уз потребно усавршавање и едукацију кадра али само уколико оснивач тј. Град пружи подршку и помоћ.

Крајем 2016. год започето је са напредним програмима услуга дневног боравка:

ЛОГОПЕДСКИ РАД

Логопедски рад одвијаће се у кабинету, који ће у почетку бити намењен корисницима дневног боравка, а касније (по потреби) и клијентима који не користе услуге Центра „Мара“.

Логопед ће се бавити детекцијом, дијагностиком, превенцијом, терапијом (хабилитацијом и рехабилитацијом) деце и одраслих са вербалним и невербалним комуникацијским сметњама као и саветодавним радом.

Помагаће у отклањању или значајно ублажавати развојне говорно језичке сметње код развојне патологије, било первазивне, гносогене, социогене, или психогене патологије вербалне комуникације и развојне патологије вербалне комуникације.

Сметње које спадају у подручје рада логопеда су:

- ✓ Сметње са гласом
- ✓ Сметње са говором и језиком
- ✓ Сметње са слухом
- ✓ Сметње са читањем, писањем и рачунањем као секундарне последице говорно језичке патологије.

ПСИХОСОЦИЈАЛНА ПОДРШКА КРОЗ САВЕТОВАЛИШТЕ ЗА ПОРОДИЦУ

Суштина процеса саветовања је пружање помоћи-слушањем друге особе и комуникацијом са њом.

Препознавање потреба родитеља и подршка родитељима кључни су за добробит деце са сметњама у развоју.

У договору са родитељима ће бити обављани разговори у термину када то буде највише одговарало родитељима, због њихових обавеза. Могу сами потражити помоћ и обратити се психологу.

Разговори ће бити обављани и на иницијативу психолога, у случају да исти сматра потребним.

Циљеви саветовалишта:

- ✓ Оснаживање родитеља,
- ✓ Обезбеђивање емотивне и социјалне подршке породици,
- ✓ Помоћ у доношењу одлука у најбољем интересу детета,
- ✓ Јачање савеза родитеља у циљу побољшања односа целе породице,
- ✓ Побољшање односа родитељ-дете...

Ови планови развоја и рада морају се стално допуњавати и усавршавати, а све у складу са плановима оснивача Центра, материјалним могућностима, учешћима у пројектима, и најновијим сазнањима у области збрињавања деце са сметњама у развоју.

Такође у 2017. планирамо да уведемо услугу ``Предах смештај`` уколико се допуни Одлука Скупштине града Ниша о правима из социјалне заштите и уведе услуга ``Предах смештај`` и добију финансијска средства за реализацију те услуге.

ПРЕДАХ СМЕШТАЈ

Викенд смештај

Центар „Мара“ од 15. 03 2016. почео је са викенд услугом, чиме се додатно омогућује слободно време члановима породице за бављење радним и другим активностима.

Услуга се реализује кроз програме забавно-рекреативног садржаја, у трајању од 6 сати (у периоду од 8-12 часова), сваке суботе, уз ангажовање

-3 радника у непосредном раду са корисницима (стручни радник, стручни сарадник, или неговатељ),

- 1 радника из здравствене службе и
- 1 хигијеничарке.

Тренутно корисницима нису обезбеђена 2 оброка дневно, док се са надлежном управом не реши питање дистрибуције оброка.

Максимални број корисника који може бити обухваћен услугом је 10. Сваки корисник појединачно има право на 2 дана у току месеца (у договору са родитељима/старатељима).

Корисници на адаптацији не могу бити обухваћени овом услугом.

Предах од родитељства

Ова услуга почеће са реализацијом по завршетку радова на новом објекту, који се наменски гради и физички је повезан са зградом у којој се пружају услуге дневног боравка. У међувремену је особље Центра „Мара“ прошло обуку са провером знања, по акредитованом програму „Покретање услуге Предах за децу са сметњама у развоју и њихове породице“.

Сврха овакве услуге је краткорочни и повремени смештај, највише 10 корисника Центра „Мара“ истовремено-најдуже 45 дана у току календарске године, с тим што може трајати најдуже 20 дана у континуитету (корисници на адаптацији не могу бити обухваћени овом услугом).

Тиме се пружа подршка, како детету (у унапређењу и развијању вештина самосталног живота), тако и породици детета (у одржавању и побољшању квалитета њиховог живота), с циљем останка детета у породици.

Ова услуга захтева 24-вороначасовно радно време, што подразумева ноћна дежурства, па самим тим и повећан број радника у непосредном раду са корисницима.

УЛОГА И ЗНАЧАЈ ДНЕВНОГ БОРАВКА У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Проблему инвалидитета, у прошлом веку, се приступало према медицинском, традиционалном моделу, који је особу са инвалидитетом сагледавао са аспекта њених немогућности и болести, а активности су биле усмераване на медицинске третмане и рехабилитацију.

Актуелан **социјални концепт** инвалидности, фокусиран је на особу, на њене потенцијале и стварање могућности да се особама са инвалидитетом омогући једнакост у правима.

У основи социјалног модела је схватање да инвалидитет проистиче из постојања социјалних баријера, које онемогућавају особама са одређеним тешкоћама да учествују у друштву.

Према овом концепту, инвалидитет се између осталог сагледава као **социјално усливљена појава**, која услед неповољних околности у окружењу, особу са инвалидитетом доводи до стања хендикепа.

Зато се фокус активности помера са лечења болесне особе на уклањање свих препрека у друштву како би се омогућила њена пуна социјална укљученост.

Конвенција УН о правима особа са инвалидитетом (2006), коју је Србија ратификоала 2009. године, указује шта државе могу и треба да ураде, како би особама са инвалидитетом обезбедиле да имају иста права као и други.

„Особе са инвалидитетом имају права да буду укључене у друштво као и сви други, и треба им поштовати због онога што јесу. Од малих ногу деца са инвалидитетом треба да се поштују због онога што јесу“

Конвенција о правима ОСИ

Закон о социјалној заштити РС (2011), као једно од посебно значајних начела социјалне заштите наводи начело **најмање рестриктивног окружења** које представља подстицај за наставак процеса деинституцијализације, развоја нових услуга и алтернативних форми социјалне заштите у заједници. Овим законом су дефинисане **услуге социјалне заштите**.

Међу пет група услуга, своје место је нашла и услуга дневни боравак за особе са инвалидитетом, која спада у групу **дневних услуга у заједници**, које „подржавају боравак корисника у породици и непосредном окружењу, а обезбеђује их локална самоуправа“ (Закон осоцијалној заштити, члан 44).

Сврха ове услуге је да омогући особама са инвалидитетом да остану у породици и да своје потребе задовоље у средини у којој живе, у свом породичном окружењу. С друге стране ова услуга пружа позитивно и конструктивно искуство боравка изван породице а у исто време, породици обезбеђује слободно време за обављање других активности.

Услуга дневни боравак обезбеђује структуриране активности, усмерене на развој практичних вештина за свакодневни живот које у највећој мери омогућавају самосталност, развој и одржавање социјалних, когнитивних и физичких функција.

ЦЕНТАР ЗА ДНЕВНИ БОРАВАК ДЕЦЕ, ОМЛАДИНЕ И ОДРАСЛИХ ЛИЦА МЕНТАЛНО ОМЕТЕНИХ У РАЗВОЈУ „МАРА“

Општи циљ:

Унапређење квалитета живота деце, младих и одраслих са сметњама у развоју, особа са аутистичним спектром и њихових породица као и сензибилисање локалне заједнице за разумевање, прихватање и стварање једнаке шансе за све грађане у Нишу.

Посебни циљеви:

Развој услуге која доприноси укључивању особа са инвалидитетом у свакодневни живот заједнице, развој њихових капацитета и већој самосталности.

Пружању подршке породицама које имају дете са сметњама како би одржали породично јединство и квалитет породичног окружења.

Равој капацитета услуга као и свих укључених социјалних актера кроз континуирано унапређење услуге

Промоција концепта социјалне инклузије кроз планиране и осмишљене акције усмерене ка локалној заједници.

Циљна група

Услуга дневног боравка је намењена:

- ✓ Лицима са аутистичним спектром
- ✓ Деци и младима са интелектуалним тешкоћама, који имају потребу за дневном негом и надзором, и подршком у одржавању и развијању потенцијала, (Правилник о близким условима и стандардима за пружање услуга соц. Заштите, чл. 68)
- ✓ Одраслима са интелектуалним тешкоћама , који имају потребу за дневном негом , и подршком у одржавању и развијању потенцијала (чл.68. Правилника о близким условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите)

Активности:

Активности услуге дневног боравка усмерене су ка развијању и очувању потенцијала корисника, односно припреми корисника за одржив независан живот.

Активности услуге дневног боравка реализују се у складу са сврхом услуге, карактеристикама корисничке групе, капацитетима корисника, индивидуалним планом, у складу са проценом потреба корисника, обухватају једну или више активности. Концепт активности дневног боравка подразумева подршку сваком кориснику са циљем достизања највишег нивоа индивидуалне самосталности у практиковању свакодневних вештина.Степен подршке се прилагођава и мења у складу са индивидуалним потребама корисника.

Активности подршке могу бити фокусиране на:

- Развој вештина свакодневног живљења
- Социјалних вештина
- Побољшање говора и покрета
- Забаву и рекреацију
- Вештине креативног изражавања

Програмске целине реализују се кроз дневни, недељни и месечни ритам активности којима се дефинише:

- ✓ Распоред дневних активности – режим дана
- ✓ Недељне и месечне активности
- ✓ Реализација индивидуалног програма услуге за сваког корисника.

Све активности у боравку се реализују према годишњем програму рада и подразумевају вишечасовни боравак корисника у безбедном окружењу, под надзором стручних радника. Рад се одвија по групама и индивидуално у складу са процењеним потребама.

Закон о Социјалној заштити предвиђа модуле, основне и напредне програме услуге. Основни програм по коме се у дневном боравку ради је окосница, база на коју се надограђују напредни програми, чије је увођење одређено обезбеђивањем средстава и унапређењем компетенција особља и потребама конкретних корисника услуге дневног боравка.

Људи су главни ресурс сваке организације, а посебно организације која се бави пружањем подршке особама са инвалидитетом.

За успешно управљање људским ресурсима полазна основа је:

- Адекватна пројекција потребних кадрова
- Јасне линије одговорности
- Обезбеђено континуирано стручно усавршавање.

Могућности за стручно усавршавање су многобројне: акредитовани програми обуке у систему социјалне заштите и програми обуке из других система, стручни скупови, семинари (округли столови, конференција), али и размена у оквиру колектива и обезбеђивање стручне литературе. Веома важно за План стручног усавршавања је да он има јасне и реалне циљеве, средства за њихово остваривање и рокове. Такође је важно и да запослени буду свесни значаја стручног усавршавања што подразумева да се као једна од основних вредности у оквиру организације негује развоји доживотно учење.

Минималан број стручних радника и сарадника непосредно ангажованих у раду са корисницима услуге дневног боравка, одређује се на следећи начин

1. За децу и младе са физичким инвалидитетом и интелектуалним тешкоћама–два стручна радника и један сарадник за капацитет до 10 корисника, а један стручни радник на сваких додатних пет корисника
2. За одрасле са физичким инвалидитетом и интелектуалним тешкоћама–један стручни радник и два сарадника за капацитет до 10 корисника, а један стручни сарадника на сваких додатних пет корисника.

Реално стање у дневном боравку „Мара“ изгледа сасвим другачије и одликује се мањком стручних радника и стручних сарадника, што отежава рад са корисницима и утиче на квалитет рада. А како би се организација лиценцирала (Правилник о

лиценцирању организација социјалне заштите „Службени гласник РС“, бр. 42-2013), неопходно је да она испуњава утврђене услове за пружање одређене услуге, а један од тих услова се односи на број запослених који је одређен у Правилнику о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите (Службени гласник РС, бр. 42-2013).

Правилником о стручним пословима у социјалној заштити („Службени гласник РС“, бр. 1/12) уређени су стручни послови у социјалној заштити и ближи услови и стандарди за њихово обављање).

Правилником о лиценцирању стручних радника („Службени гласник РС, бр. 42/2013) прописују се ближи услови за издавање лиценци, начин издавања и обнављања лиценци, односно суспензије и одузимање лиценци стручним радницима у социјалној заштити.

Дипл. деф. Марина Миланов

ГОДИШЊИ РАСПОРЕД РАДА ЦЕНТРА

У току 2017. Центар ће радити са корисницима сваког радног дана од понедељка до петка у времену од 6,30 до 17,00 часова као и суботом од 08 до 14,00 као викенд боравак, осим у време годишњег одмора васпитног особља, државних и верских празника.

Уколико постоје услови за реализацију услуге ``Предах смештај`` центар ће радити и вишедневно 24 сата по потреби.

Укупно ће Центар у 2017. години редовно радити 252 радна дана. Од тога са корисницима ће се радити 218 дана односно 2289 сати.

У Центру су планирана два прекида рада са корисницима и то:

- у јануару месецу 2017. године у времену од 31. децембра 2016 до 09.01.2017. као новогодишњи и божићни одмор (три радна дана).
- у време летњег одмора за особље у раду са корисницима у Центру планира се у времену од 10. јула до 07. августа 2017 (двадесет радних дана).

Једанаест радних дана се неће радити због државних и верских празника.

Одмори у Центру се планирају на основу стручних мишљења, консултацијама са родитељима и усклађивања са другим установама и институцијама, као и економичности пословања установе.

Распоред коришћења одмора осталог особља утврђује директор Центра на основу исказане жеље радника и потребе рада Центра, а ради остваривања континуираног рада заједничких служби Центра.

Центар ради сваког радног дана, од понедељка до петка у недељи, у времену, од 6:30 до 17:00 часова., као и суботом од 08 до 14,00 као викенд боравак. Радно време установе је одређено Одлуком о оснивању Центра и исто одређује оснивач установе.

У оквиру датог радног времена изводе се радне активности по следећем распореду:

Рад са корисницима се одвија у времену од 06:30-17:00 часова. Простор који сада користимо намеће да се садржај рада одвија у 5 радних група и то: 3 групе за децу и омладину са умереним и тежим сметњама у развоју (група за најмлађе кориснике, група за кориснике са комбинованим сметњама и група за омладину), једна за кориснике са аутистичним спектром и једна група за кориснике старије од 30. година за очување њихових социјалних навика, знања и способности. Уколико услови дозволе и дође до решавања просторног проблема групе ће прерasti у радне јединице Центра, то јест у дневне боравке.

Административно-технички део установе, који обухвата заједничке службе свакодневно ради и то :

Служба одржавања хигијене од 06:30-18:00 часова.

Заједничке службе установе од 7,30-15,30 часова.

Дужина радног времена одређена је у складу са чланом 50. Закона о раду, одредбама Посебног колективног уговора за социјалну заштиту и Правилником о унутрашњој организацији пословова и радних задатака у Центру. Распоред радног времена је одређен специфичностима послова и дужином рада у Центру и исти је прецизирањем наведеним Правилником.

Тренутни **состав корисника по групама** у установи је:

- развојна група-7 корисника
- комбинована група-8 корисника
- аутистична група-6 корисника
- средња група(омладина)-22 корисника
- најстарија група-17 корисника

Укупно 60 корисника.

Ради бољег остваривања Плана рада, неопходна је стална сарадња са родитељима корисника као и са свима који у свом раду сублимирају и раде са популацијом са сметњама у развоју.

У том смислу, организоваће се периодични састанци са родитељима корисника, стручни састанци и саветовања, размена мишљења и искустава у раду са овом популацијом.

Због одржавања постигнутог нивоа рада у Центру, те потребом да исти добија на квалитету, Центар ће у складу са својим могућностима и у сарадњи са сличним установама, Факултетом за специјалну едукацију и рехабилитацију (бивши Дефектолошки факултет), Филозофским факултетом (департман за педагогију и департман за психологију) одржавати саветовања, упућивати своје раднике на стручне семинаре и саветовања.

У вези са својим радом и пословањем Центар је обавезан да води и следећу пословно техничку документацију:

- ❖ Индивидуални план подршке
- ❖ Дневник рада (свака група),
- ❖ Месечни план рада,
- ❖ Дневни план рада,
- ❖ Документацију о корисницима,
- ❖ Психолошка запажања и документацију,
- ❖ Здравствене картоне и картотеку,
- ❖ Књигу терапије,
- ❖ Периодичне извештаје о раду.

ОПШТИ ДЕО ГОДИШЊЕГ ПЛАНА И ПРОГРАМА ВАСПИТНОГ РАДА

Да ли смо заборавили, или смо на најбољем путу, да заборавимо шта значи хуманост?

Хуманост није обавеза, то је љубав, то је снага која доприноси човековој срећи. Хуманост је активан однос према људским вредностима и другим људима, посебно према онима који нису у стању да задовоље своје основне људске потребе.

Степен хуманости и развоја друштва огледа се у третману деце са сметњама у развоју. Пружање подршке за испуњење потреба ове деце и њихових породица је заједнички интерес целокупног друштва.

Осoba ометена у развоју има тешкоће у развоју и није у могућности да постигне или одржи задовољавајући ниво здравља и развоја или чије здравље и развој могу значајно да се погоршају без додатне подршке или посебних услуга у области здравствене заштите, рехабилитације, образовања, социјалне заштите или других облика заштите.

Ометеност у развоју се најшире може сагледати као несразмера између способности детета и захтева који пред њега поставља средина у којој живи. Ова несразмера настаје или због умањених биолошких потенцијала или неадекватних социјално–културалних захтева и породичних услова у интелектуалном функционисању детета.

Сметње у менталном развоју повезујујемо са успореним или неуједначеним развојем интелектуалних способности. Тешкоће код ове деце долазе до изражaja у когнитивном подручју (као тешкоће у процесу учења) и у подручју адаптивног понашања (као тешкоће у примени научених садржаја, тешкоће сналажења у новим ситуацијама, у области бриге о себи, комуникацији и социјалним вештинама).

За васпитање особа ментално ометених у развоју, стручњаци морају знати методе и принципе васпитног рада као и могућности ових лица у процесу васпитања. Пре свега потребно је што шире и потпуније познавање њихових психофизичких снага и способности, могућности њиховог развоја, нарочито развоја очуваних и мање оштећених снага и способности.

Васпитни рад са особама ментално ометених у развоју има за **циљ** да:

-истиче и обликује позитивне навике понашања, пре свега правilan однос према другим лицима, прихватање дисциплине, осећај друштвено убеђења, правilan однос према својој и друштвеној имовини и сличне облике друштвеног и моралног понашања,

-помогне овим особама да стекну основне радне, хигијенске и навике самопослуживања и старања о својим свакодневним потребама,

-у складу са њиховим интелектуалним способностима и могућностима омогући да овладају вештином комуницирања, да им пружи елементарна знања која ће им користити да боље разумеју и да се лакше сналазе, и да се боље прилагоде својој природној и друштвеној средини.

Свака особа поседује своје индивидуалне карактеристике па и особе које су ментално ометене. Не можемо очекивати да ће се особе које су сврстане у неку категорију, понашати на одређени начин. Напротив треба се ослободити стереотипија и констатација да ће се они понашати на одређени начин. На њих треба гледати као на особе које се међусобно разликују по својим личним карактеристикама, достигнућима, специјалним потешкоћама и потребама.

Напредак у раду са особама ментално ометених у развоју се може различито дефинисати, али само исправна и реална процена оног што се од тих особа очекује је веома важна како би циљеви били оправдани и да би избегли фрустрацију.

Интелектуални развој особа ментално ометених у развоју је прилично ограничен, као што су сужени и њихови капацитети за вођење потпуно независне егзистенције.

Сазнајни процеси су на знатно нижем нивоу и квалитетно се разликују у односу на просечно развијене вршњаке.

Пажња је дифузна, краткотрајна, углавном ненамерна тј. спонтана и по интезитету врло слаба.

Памћење је изразито механичко, што условљава умањену могућност коришћења искустава и репродуковања садржаја, као и способност анализе појава и садржаја.

Заосталост ових особа нарочито је евидентна у обиму и квалитету њиховог говора и језика, поремећаја артикулације, недовољно развијеног и оскудног речника.

Емоционални живот особа ментално ометених у развоју често је испуњен фрустрацијама и неуспесима.

Знатно умањена социјална зрелост, слаба способност сналажења у разним друштвеним ситуацијама, оскудно и некомплетно комуницирање са просечно развијеним

вршњацима и старијим особама су у основи њиховог тешког прилагођавања сложеним захтевима живота и рада у породичној и друштвеној средини.

Они такође споро и тешко усвајају радне, хигијенске и друге навике, те су неопходна дужа и честа понављања, показивања и упућивања.

Релативно су честа сензорна оштећења и поремећаји (ощтећења слуха су 3-4 пута фреквентија у односу на децу просечне интелигенције).

Од најранијих година ове особе, поред интелектуалне, испољавају и физичку инфириорност, а често и неспособност у појединим областима индивидуалног понашања. Нису ретке ни разне телесне деформације, ортопедски инвалидитет, церебрална парализа, епилепсија, поремећаји моторике (слаба координација покрета, неразвијеност и заосталост у диференцијацији покрета руку и ногу) и неки симптоми можданых повреда.

Због свега наведеног, ове особе се тешко сналазе у новим ситуацијама и имају изражену потребу да буду вођена и да им се указује шта би требало да ураде. Неки од њих су пасивни, склони да остану по страни, уколико се не подстичу на активност постепено и уз велике напоре и стрпљивост васпитача. Насупрот томе, други су хиперактивни, импулсивни, а често и агресивни.

Општа карактеристика ових особа је да свака фаза њиховог развоја траје дуже него код просечно развијених истог узраста, почиње касније, а коначно достигнуће је знатно скромније.

Један од основних захтева за реорганизацију система бриге о особама ментално ометених у развоју односи се на научно и практично доказане чињенице да се ове особе могу васпитавати и припремати за једноставан рад и бригу о себи.

Услуга Дневног боравка омогућава деци, одраслима и старим особама са менталним сметњама да остану у породици и да своје потребе задовоље у средини у којој живе, у свом породичном окружењу и тако избегну смештај у институције. Услугом се обезбеђују структуриране активности у оквиру дефинисане програмске концепције усмерене на развој практичних вештина за свакодневни живот, које у највећој мери омогућавају самосталност, развој и одржавање социјалних, когнитивних и физичких функција, у циљу предпоставки за њихово укључивање у живот заједнице. Корисницима ова услуга пружа позитивно и конструктивно искуство боравка изван породице. У исто време породици се обезбеђује слободно време за обављање других активности.

Сваки корисник треба да има индивидуални програм рада, као и индивидуални план интегрисаних дневних активности. План активности спецификује конкретне циљеве и очекиване исходе, а у складу с тим и степен подршке који ће кориснику бити неопходан за сваку врсту/фазу активности, као и врсту неопходних помагала у реализацији активности.

У којој ће се мери успешно уклопити у своју ужу средину, зависи не само од квалитета оствареног програма васпитно-образовног рада и залагања васпитача у раду са таквим особама, већ и од:

- ставова породице, родбине, суседа и средине према менталном ретардираним особама;
- карактера васпитних мера у породици и дневном боравку (усмеравање, подстицање, награђивање, кажњавање);
- учесталости конфликтних ситуација и начина њиховог решавања.

Сви наведени фактори утичу на формирање личности особа са проблемима у менталним развоју и посебно условљавају и одређују ширину и ниво његове социјализације.

Специфичности аутизма, изражене су кроз велику издиференцираност ометености и дисхармонични степен развоја појединачних функција, те захтевају адекватан образовно-васпитни програм.

Рад са аутистичном децом, подразумева не само подстицај њиховог развоја у целини, већ и отклањање и ублажавање неадекватних облика понашања који онемогућавају развој.

Основни задаци васпитно-образовног рада са особама ментално ометених у развоју своде се, у крајњој мери на један заједнички задатак-оспособити ову популацију за самосталнији и независнији живот и рад, за привређивање у делимично заштићеним условима и учинити их да буду што мање зависни од непосредне помоћи, надзора и старања своје уже и шире друштвене заједнице.

Посебни задаци васпитно-образовног рада са особама ментално ометеним у развоју су:

- развијање очуваних способности;
- унапређивање психомоторних способности;
- развијање радних и других навика;
- побољшање говорних и језичких потенцијала;
- усвајање елементарних практичних знања о природној друштвеној средини;
- развијање способности, навика и облика понашања неопходних за успешну социјализацију детета;
- сарадња са родитељима.

Васпитавање и оспособљавање особа ометених у менталном развоју за живот и рад у делимично заштићеној средини је дуготрајан и сложен процес, који захтева

индивидуалне прилазе са специјалног дефектолошко-педагошког, психолошког, ментално-хигијенског и социолошког аспекта.

План и програм обухвата васпитно-образовни рад, радну окупацију и културно-забавне и рекреативне активности.

Области које су утврђене планом и програмом су:

- 1. ЈЕЗИК, ГОВОР, КОМУНИКАЦИЈА**
- 2. ПСИХОМОТОРИКА**
- 3. ЛИЧНЕ СОЦИЈАЛНЕ ВЕШТИНЕ**
- 4. ДНЕВНЕ ЖИВОТНЕ ВЕШТИНЕ**
- 5. УПОЗНАВАЊЕ ОКОЛИНЕ (ПРИРОДНА И ДРУШТВЕНА СРЕДИНА)**
- 6. РЕКРЕАЦИЈА И СЛОБОДНО ВРЕМЕ**
- 7. РАДНО ОКУПАЦИОНА ТЕРАПИЈА**
- 8. ЛИКОВНА УМЕТНОСТ**
- 9. МУЗИЧКА УМЕТНОСТ**

1. ЈЕЗИК, ГОВОР, КОМУНИКАЦИЈА

Циљ и задаци:

-Оспособити кориснике за разумевање говора других и за правилније, јасније и лепше усмено и писано изражавање;

-Омогућити разумевање појмова на нивоу искуства, због успешнијег успостављања веза са друштвеном средином;

-Остварити највиши ниво социјализације у оквиру њима доступних говорних и језичких могућности;

-Развијати говоре сложениј стереотипне целине, које имају вредност комуникације, опажања и остваривања елементарних социјалних навика;

-У завршној фази развијати писани говор, који се реално своди на сасвим кратке кратке устаљене облике речника битног за елементарно сналажење у социјалној средини;

-Спречити продубљивање поремећаја говора и језика, омогућавањем развоја истих у оквиру потенцијала са којим располаже сваки корисници;

-Доприносити корекцији говорних сметњи, чиме се логопедски рад употпуњује, с обзиром да се у оквиру активности развоја и говора, наведени јавља само као принцип рада;

-Уводити кориснике у разумевање писаних текстова, филмова, позоришних представа, радио и тв програма.

II ПСИХОМОТОРИКА

У реализацији програма из области развоја психомоторике потребно је да се дефектолог придржава следећих принципа у раду:

-Јединица активности, вежба, игра мора бити сасвим јасно одређена;

-Било који покрет или комбинација покрета у оквиру одређене активности мора да остварује јасан траг у оквиру сензорних дражи и сензибилитета, а посебно у области кинестетичког осета

-Захтеви активности морају бити у складу са индивидуалним способностима;

-Понуђене вежбе за психомоторни развој не смеју се схватити крuto правило које би ограничавало иницијативу дефектолога да исте обогаћује;

-Сваки покрет и доживљај који се том приликом јавља мора бити назван речју, што је изузетно важно, како би корисници остали свесни истински-издиференцираног појма.

III ЛИЧНЕ СОЦИЈАЛНЕ ВЕШТИНЕ

Ово подручје обухвата учење и развијање особина и навика неопходних за групни живот, рад и сарадњу у мањим заједницама; развијање елементарних навика културног понашања, елементарне дисциплине и одговорности; развијање свести о себи и својим могућностима, развијање способности одлучивања у једноставним животним ситуацијама; васпитање за безбедност и сигурност; за разумно располагање новцем и слободним временом.

IV ДНЕВНЕ ЖИВОТНЕ ВЕШТИНЕ

Циљ и задаци:

Циљ самопослуживања особа ометених у менталном развоју особа је развијање неопходних основних и корисних навика, умешности и ставова који ће овојим особама омогућити развијање и укључивање у друштвену заједницу. Тиме се доприноси срећнијем и смиренијем детињству и животу у заштићеној средини попут дома, породице или радне средине под надзором стручњака.

Задаци у овој области су развијање вештина, радних навика, оспособљавање за поједине корисне послове који могу бити на нивоу извесне професионалне одговорности, старање о менталном здрављу, умешности, бризи о себи као методу социјализације, развијање вештина храњења, облачења, елементарних хигијенских навика и навика контроле удовољавања физиолошких потреба.

Сви послови и задаци морају бити врло једноставни, јасни и конкретни. Систематским учењем ова деца могу да овладају елементарним хигијенским навикама и бризи о себи.

V УПОЗНАВАЊЕ ОКОЛИНЕ (ПРИРОДНА И ДРУШТВЕНА СРЕДИНА)

Циљ и задаци :

-Омогућити корисницима упознавање њихове уже друштвене средине и природе са појавама и односима у њој;

-Развијати љубав према природи и радним људима;

-Формирати правилан однос према друговима и старијима, према друштвеној имовини, својим правима и дужностима, развијати интересовање и правилан однос према раду;

-Правилно формирати културне и хигијенске навике;

-Уводити кориснике у посматрање појава у природи и радова људи у блијој окolini и у одређеним временским приликама;

-Развијати код корисника способност јасног и правилног језичког изражавања;

-Упућивати кориснике да уочавају изглед и одлике средине у којој се налазе због лакше оријентације;

-Упознавање корисника са најважнијим догађајима и историјским личностима;

-Развијати знања, умења и навике везане за живот и рад у средини у којој се налази.

VI РЕКРЕАЦИЈА И СЛОБОДНО ВРЕМЕ

Овај део програма обухвата развијање очуваних способности, вештина, спретности и снаге детета у координацији покрета, телесном држању, групним и индивидуалним играма и једноставним спортовима. Циљ је доприносити одржавању и јачању општег здравља детета у физичким активностима и његовом успешнијем учешћу у друштвеним активностима и рекреацији.

VII РАДНО ОКУПАЦИОНА ТЕРАПИЈА

Циљ и задаци

- У зависности од степена психофизичких ограничења, групе и појединача, подићи на максимално могући ниво њихове психофизичке способности које су предуслов радног васпитања;
- Корекционо деловати на психофизичке недостатке и способности;
- Развијати моторику прстију шаке, мануелну спретност, координацију покрета руку и осталих делова тела и општу моторику;
- Побудити интересовање и мотивацију штићеника за различите активности;
- Васпитавати вољу и обогаћивати емоционални живот;
- Развијати радне навике корисника, општу физичку спремност и тачност у раду;
- Упознати кориснике са различитим врстама материјала, алата и радне технике, а развијати методе рада за које показују највише смисла и интересовања;
- Различитим техникама рада и разноликим материјалима подстицати самостални израз и креативност корисника;
- Припремити кориснике за радно оспособљавање;
- Развијати љубав за рад и поштовање према радном човеку
- Оспособити кориснике да одржавају стечене радне навике и развијају нове;
- Развијати осећај одговорности према средствима и прибору за рад, упорности и истрајности у раду;
- Оспособити кориснике за разумевање свакодневних задужења и задатака према усменом упутству;
- Развијати осећаје за корисно и лепо.

VIII ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

Овај програм је усмерен ка развијању способности и интересовања детета да разним ликовним средствима и техникама спонтано изражава оно што зна, жели или осећа о свету који га окружује. Таквим изражавањем, проширивањем и оплемењивањем ликовног доживљаја, развија се елементарни смисао и осећања за лепо, хармонију, ред и коришћење ликовних елемената у раду и животу.

IX МУЗИЧКА УМЕТНОСТ

Развијање интересовања, способности и вештина у области елементарног музичког и ритмичког изражавања спроводи се кроз разноврсни програм слушања музике, индивидуалног и групног певања, музицирања на једноставним и овој деци приступачним инструментима. Коришћење једноставног ритмичког израза телом, учење једноставних игара и народних кола уз музику има за циљ да оплемени музички доживљај детета и коришћење музике у раду и рекреацији.

ВАСПИТНИ РАД ће бити спроведен у раду са свим корисницима, у мањој или већој мери што зависи од могућности и интереса деце, док ће код старијих корисника акценат бити стављен на радну окупацију.

РАДНА ОКУПАЦИЈА има васпитну вредност, јер се разним подстицајима развијају радне навике, љубав према раду, истрајност, одговорност, знање, умешност и вештина за обављање једноставних радњи. Тиме се развија моторика, побољшава координација покрета, обогаћује интелектуални живот корисника (увежбавањем појединих операција ствара се сазнање и искуство које доприноси развоју мишљења). Једном речју, радна окупација благотворно делује на целокупан правој и понашање корисника, а све то доприноси бржој социјалној интеграцији. Квалитет и квантитет рада није примарни циљ, он је само резултат свеукупног развоја наших корисника. Као и свака мануелна активност, тај рад мора бити усмерен, а у исто време индивидуално дозиран и планиран.

У оквиру **РАДНЕ ОКУПАЦИЈЕ** наставиће рад већ формиране радионице .

-Радионица НАРОДНЕ РАДНОСТИ у оквиру које ради ткачка радионица (ткање на раму и ткање на разбоју), кројачка радионица и радионица веза

-Радионица ФИЛЦА (за израду предмета од чешљане вуне), која развија креативност, истрајност и посвећеност у раду, а доприноси очувању традиционалних вредности.

-Радионица за ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ у оквиру које се примењују различите врсте ликовних техника (витраж, уље на платну, колаж, бојење таканине...)

-Радионица ПАПИРНАТЕ ГАЛАНТЕРИЈЕ која производи украсне кесе за флаше, честитке (колаж, квилинг и техника веза), мапе за рачуне, украсне корпице..

-Радионица ПЛАСТИЧНОГ ОБЛИКОВАЊА у којој се производе најразличитији предмети који могу наћи своју примену у свакодневном животу.

-ЕКОЛОШКА радионица (одржавање и декорација радних просторија, баштовански радови: одржавање травњака, живе ограде, цвећа..)

КУЛИНАРСКА И ГРАФИЧКА радионица су такође почеле са радом.

Наведени облици рада биће заступљени и у раду са аутистичном децом, али је неопходна примена посебних облика, метода и принципа рада, који произилазе из специфичности аутистичне популације.

Уколико финансијске могућности дозволе за кориснике ће се организовати:

1. **ХИПОТЕРАПИЈА**

Ова терапија је својеврсан вид психотерапије и спада у мали круг оних активности где се особе са посебним потребама могу у потпуности интегрисати са здравима што је један од корака ка њиховој интеграцији у друштво.

Терапијска вредност ове методе, која је најпре повезана са специфичним особинама самог коња, чини:

-сусрет усамљених особа са нечим што својом енергијом, топлотом, специфичним покретима појединачних мишића и целог тела спонтано одговара на сваки додир.

-терапијски део произилази из полаганог умирујућег начина ходања коња.

Циљеви хипотерапије су:

Физикални–развој равнотеже, осећај за симетрију, јачање мускулатуре, побољшање координације покрета, смањење спастицитета, смањење абнормалних покрета, побољшање респирације и циркулације,

Психолошки–повећање самопоуздања, повећање интересовања за спољни свет, развијање способности за преузимање ризика, развој стрпљења, емоционална контрола и самодисциплина,

Социјални, едукативни и бихејвиорални–развој љубави према животињама, поштовање искуства, моторичко планирање, модификација понашања.

2. РЕКРЕАТИВНО КУПАЊЕ

Боравак у води и на базену позитивно утиче на физиолошко стање организма, рад срца, плућа и крвоток. Такође је присутан осећај опуштености, пријатности и радости. Постоји позитиван утицај физичких активности у регулисању и смањењу агресивности, аутоагресивности и хиперактивности. Вежбе у базену су услов за смањење стереотипних активности које су честе код особа са аутизмом.

3. ИЗЛЕТИ и

4. РЕКРЕАТИВНИ БОРАВАК (планина, бања, море), који би се спроводио по

ПРОГРАМУ РЕКРЕАТИВНОГ РАДА СА КОРИСНИЦИМА НА ПЛАНИНИ, У БАЊИ, ИЛИ НА МОРУ

Боравак на планини или мору има првенствено здравствену и социјалну улогу код особа ометених у развоју.

Познато је да код свих ментално ретардираних особа временом долази до инертности и опадања физичког имунитета, па због тога постоји потреба за тренингом-програмом рекреације (најобичније игре, шетње по шуми, терену, ваздушно “купање”, пливање, просте и сложене вежбе корективне гимнастике).

Боравак на чистом ваздуху на планини или купање у мору, потребна промена климе, излагање тела сунчевим зрацима, дуже шетње и пешачења имају непроцењиву вредност за побољшање здравља и психофизички развој све, а нарочито ове деце. Не треба заборавити и социјални задатак: организована стручна брига и безбедност за дете у време када родитељи нису поред њега. То је уједно и велика помоћ родитељима који за то време могу да се посвете својој здравој деци (која су ускраћена у таквим породицама) и својим животним и брачним проблемима.

Већ сам одлазак и повратак омогућава корисницима доживљај путовања, стичу представу пространства, временске удаљености, упознају нове пределе...

Организованим активностима у природи они ће се освежити, опустити, осећати се ведријим, а временом и сигурнијим. Самим тим обуздаће се њихово бесциљно скакање, трчање, разне стереотипије, умањити анксиозност, аутоагресија, агресија и опсесивна потреба за једноличношћу.

У току рекреативног боравка на планини или мору, корисници се налазе под одређеним организованим систематским утицајем колектива све време, тј. 24 часа дневно.

Програм је намењен старијим корисницима (без већих здравствених проблема) умерене и теже менталне ретардације и деци са аутизмом, у временском периоду до 10 дана. По нормативима предвиђа се један радник (дефектолог, васпитач, или мед. сестра) за три корисника, плус лекар установе, проф. физ. васпитања и по могућству психолог.

ЦИЉ програма је социјализација и интеграција наших корисника.

ЗАДАТAK: одвајање корисника од родитеља, њихово прилагођавање на нову средину, групни живот и рад, старање о себи самима, побољшање здравља и позитиван утицај на њихово емоционално стање.

САДРЖАЈ ПРЕДВИЋЕНИХ АКТИВНОСТИ:

- посматрање и уочавање рељефа, природних промена и разговор о томе;
- развијање одређених облика културног понашања (у ресторану, за столом)
- развијање навика елементарне дисциплине и одговорности;
- развој самосталности и хигијенских навика;
- развијање социо-емоционалних односа у групи;
- развијање дружарства, жеље и потребе да се помогне другу;
- радна окупација са конкретним материјалима из природе;
- спортско-рекреативне активности кроз вежбе у природи;
- културно-забавне активности.

Наглашавамо да ће у реализацији запланираних активности, кроз план и програм, бити коришћена различита дидактичка помагала у зависности од специфичности појединих група.

У процесу оспособљавања (хабилитације и рехабилитације) носиоци послова у непосредном раду са корисницима су дефектологи, а уз помоћ васпитача и медицинског особља.

Због специфичности послана неопходан је тимски рад, који подразумева стално и повремено ангажовање стручњака различитог профила:

- психолога
- професора физичког васпитања
- лекара
- неуропсихијатра
- логопеда

У ОКВИРУ ПЛАНА РАЗВОЈА ЦЕНТРА „МАРА“ ПРЕДВИЋА СЕ ПРЕДАХ СМЕШТАЈ

Сврха услуге састоји се у унапређењу квалитета живота корисника у властитој социјалној средини кроз одржање и развијање социјалних, психолошких и физичких функција и вештина, како би се у што већој мери оспособили за самостални живот.

Предах смештај који би се обезбеђивао као викенд смештај додатно се омогућује слободно време члановима породице за бављење радним и другим активностима.

Услуга би се реализовала кроз програме забавно-рекреативног садржаја, у трајању од 6 сати (у периоду од 8 до 14 сати), сваке суботе и недеље.

Максимални број корисника који може бити обухваћен услугом је 10. Сваки корисник појединачно има право на 2 дана у току месеца (у договору са родитељима/старатељима).

Корисницима је неопходно обезбедити два оброка дневно.

Неопходан кадар за спровођење услуге:

- 3 радника у непосредном раду са корисницима
- 1 радник из здравствене службе.
- 1 хигијеничар
- 1 серверка

Уколико би ова услуга заживела, морао би да се на другачији начин усаглашава процес рада у центру имајући у виду позитивне радно-правне прописе.

ПЛАН И ПРОГРАМ РАДА ГРУПЕ ЗА НАЈМЛАЂЕ КОРИСНИКЕ

Група за најмлађе кориснике обухвата кориснике узраста од 12-20 година са умереном и тешком менталном ометеношћу, у неким случајевима удруженом са сметњама из аутистичног спектра, ADHD Syndrom i Epy Simptomaticom.

Због специфичности поремећаја као и узраста корисника, активности у групи су усмерене ка социјализацији, формирању основних хигијенских навика, самопослуживању, психомоторном и сензорном развоју и развоју говора и језика.

У групи се реализује програм прилагођен потребама ове специфичне популације, што подразумева рану стимулацију сензомоторног развоја као и развијања психомоторике. Тиме се корисници припремају за што самосталнији живот у породици и друштвеној заједници у зависности од достигнутог степена личног развоја сваког понаособ.

Основни принципи рада са овом популацијом деце су:

- Континуирано праћење и бављење дететом
- Развијање самосталности код детета
- Истицање и развијање очуваних потенцијала детата
- Функционални циљеви са јасним очекивањима
- Стална процена
- Баланс између динамике групе и индивидуалног рада
- Интензивна и континуирана сарадња са родитељима
- Тимски рад

Доминантна метода рада је индивидуализован приступ сваком детету, а код неких је то и једини применљиви начин рада.

Групни рад се реализује кроз заједничку игру и дружење, као и креативно изражавање деце (музичко, ликовно и радно васпитање).

У процесу рехабилитације се примењује и рад на компјутеру, како би корисници кроз игру и забаву развијали своје психомоторичке способности.

План и програм рада и реализација конкретних активности зависе од појединачних очуваних потенцијала корисника у групи.

I САМОПОСЛУЖИВАЊЕ:

Ова примарна област рада у групи најмлађе популације има за циљ усвајање и развијање основних животних вештина, које ће корисницима кроз остварену самосталност омогућити већи степен социјалне инклузије. Ова област рада се односи на усвајање хигијенских навика, исхрану и бригу о својој одећи и обући.

УСВАЈАЊЕ ХИГИЈЕНСКИХ НАВИКА:

- контрола сфинктера, самостална употреба тоалета;
- осамосталивање у коришћењу хигијенског прибора, прању и брисању руку, употреби мармице за нос;
- упознавање са основним појмовима хигијене : прљаво, чисто, мокро, суво;
- упознавање са општим опасностима (врела вода, ватра, оштар предмет...).

ИСХРАНА:

-Самопослуживање за столом: правилно седење за столом, правилна употреба прибора за јело, самостално конзумирање хране, самостална употреба чаше, осамосталивање у постављању и распремању стола.

БРИГА О ОДЕЋИ:

- навикавање на самостално облачење и свлачење одеће и обуће;
- закопчавање дугмади и рајфешлуса;
- самостално одлагање ствари у ормарите;
- сређивање ормарите;
- чешљање косе—самостално и испред огледала.

II РАЗВОЈ ГОВОРА И ЈЕЗИКА

Циљ овог подручја рада је развијање говора, невербалног и вербалног уколико има елемената за то, као и способности разумевања туђег говора, комуницирања и усвајања појмова.

РЕЦЕПТИВНИ ГОВОР:

- Невербална комуникација (поглед, додир, мимика, гримаса, гестови, вокализација);
- Слушање говора, разумевање информације и адекватна реакција детета (извршавање радње, показивање слика, узимање и давање предмета);
- Разумевање и извршавање једноставних налога и радњи, разумевање свакодневних животних ситуација;
- Разумевање временског следа догађаја;
- Дискриминација шумова и звукова из свакодневног живота (ветар, киша, гласови људи) ;
- Разумевање фацијалне гестикулације људи.

ЕКСПРЕСИВНИ ГОВОР:

- Вокализација, вежбање доње вилице померањем лево-десно, горе-доле;
- Имитативни говор, имитација геста;
- Именовање и показивање различитих појмова са сличицама и у књигама;
- Именовање и показивање предмета у просторији и ван ње;
- Усвајање стереотипних израза „изволи“, „хвала“, „добар дан“, и сл.

-Богаћење речника елементарним речима и изразима из свакодневног живота

-Једноставна комуникација са корисницима који имају развијен експресивни говор (садржаји из свакодневног живота).

III СЕНЗОРНИ И ПСИХОМОТОРНИ РАЗВОЈ

Циљ ових вежби је подстицање развоја осећаја и опажаја као и „увежбавање“ и „превежбавање“ психомоторике. Основну окосницу вежби чини покрет. Покретом се настоји да корисници „превежбавајући“ своја психомоторна искуства постану свесни себе самих, своје околине као и себе у том окружењу.

Програм вежби је индивидуализован и прилагођен способностима и потенцијалима сваког детета, што представља основне принципе у примени вежби за реедукацију психомоторике.

A. Вежбе за развој опажаја:

- Дискриминација предмета према облику;
- Вежбе перцептуалне константе—константност облика, константност величина;
- Придрживање предмета: идентичних и сличних;
- Кореспонденција облика,,калуп-фигура“ и неправилних облика;
- Кореспонденција према идентичним детаљима;
- Вежбе постављања дводимензионалних и тродимензионалних предмета;
- Дискриминација предмета, фигура, слика према величини;
- Веже разликовања основних боја;
- Вежбе састављања делова у целину;
- Вежбе груписања заснована на визуелном опажају—формирање класа на основу боје, облика, величине.

B. Вежбе за реедукацију психомоторике:

- Вежбе за контролу и стабилизацију импулсивности;
- Вежбе за доживљај гестуалног простора-вежбе имитације једноставних покрета руком дефектолога (испред огледала) кроз игру;
- Вежбе имитације манипулисања предметима;
- Вежбе имитације сложених активности (из свакодневног живота, серије од више покрета)
- Имитација моторичких покрета (лупање по коленима, тапшање руком, тапшање по рамену, додирање делова лица)
- Вежбе за развијање моторике лица;
- Вежбе крупних мишића у корелацији са вежбама које спроводи професор физичког васпитања;

- Вежбе визуелно-моторне координације (низање, пертлање, ређање предмета, бојење одређених површина, цртање спајањем тачкица);
- Вежбе фине моторике шаке и прстију;
- Вежбе фине манипулативне способности–цепкање папира на оштре делове, гужвање папираића, низање пертли, сечење маказама по линији;
- Вежбе графомоторике-прескриптуалне вежбе;
- Вежбе састављања делова у целину: састављање једноставних облика, слика (два или три дела);
- Вежбе за доживљај телесне целовитости: показивање и именовање делова тела на себи, слици, дефектологу.
- Телесна схема: састављање фигуре човека од исечених делова; тест за процену делова тела;
- Вежбе заосамостаљивање и стабилизацију покрета (једна рука је увис, друга у страну; једна је рамену, друга испружена, руке испружене напред–дланови један на горе, други на доле);
- Вежбе латерализације–показивање и именовање делова тела са леве (десне) стране на себи, другом детету, дефектологу.

IV СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА

Социјализација особа са сметњама у развоју има својих специфичности које се односе на врсту и степен оштећења или сметње. Социјализација се остварује у условима заједничког живљења и свакодневне међусобне интеракције са другом децом и васпитачима.

Степен социјализације зависи од основног оштећења, могућности развоја психичких функција, резултата рехабилитационих мера, стимулације и заинтересованости средине (породице, центра, радне средине).

Социјализација и адаптација у групи подразумевају:

- Место појединца у групи;
- Играње и дружење са другом децом;
- Вежбање деце да знају своје место у колони, реду;
- Навикавање на устаљени режим рада у боравку;
- Интеракција (дете-васпитач; дете-дете);
- Укључивање у локалну заједницу (посете, излети, рекреативна настава);
- Социјална иницијатива (сналажење у одређеној ситуацији);
- Формирање елементарних навика учтивог понашања;
- Извршавање налога васпитача у циљу слушања, памћења и стварања обавеза (добро сам, хвала, до виђења, ћао, изађи, уђи, дај ми то, однеси);
- Навикавање деце да воде рачуна о друштвеној имовини;
- Остављање материјала са којим се ради и играчке на своје место;

- Прихватање промена у редоследу обављања неког посла (распоред активности у току радног дана).

V ПРИРОДНА И ДРУШТВЕНА СРЕДИНА

Циљ ове области је упознавање деце са елементарним природним и друштвеним појавама и односима који владају међу њима.

- Родитељски дом (именовање родитеља, брата, сестре, њихово препознавање и идентификација самог себе).
- Оријентација у боравку (радна соба, санитарна просторија, трпезарија, сала за физичко).
- Упознавање природне средине у непосредној околини, упознавање природних појава и промена везаних за одређено годишње доба.
- Препознавање и именовање биљака и животиња са слике, слагање једноставних слагалица са овим мотивима.
- Саобраћајно васпитање–препознавање и именовање саобраћајних средстава, понашање пешака на улици, прелажење улице на пешачком прелазу (у пратњи одраслих).
- Развијање љубави према природи

VI ОСНОВНИ ЛОГИЧКИ ПОЈМОВИ

Основи циљ је усвајање што већег броја појмова о квалитету односа између предмета у природи и непосредном окружењу.

- Спонтана игра предметима различитих облика;
- Препознавање и именовање геометријских облика (круг, квадрат, правоугаоник, троугао);
- Постављање предмета – хоризонтални и вертикални низови, пролажење предмета кроз други предмет, стављање једног предмета у други предмет, стављање једног предмета поред другог;
- Појам пара (пар ципела, рукавица, придрживање);
- Постојаност предмета (мотивисати дете да трага за предметом који сакривамо);
- Коресподенција "идентичних парова"–стављање сличице на исту такву сличицу;
- Коресподенција "калуп-облик" (круг, троугао, правоугаоник, квадрат);
- Просторне и временске релације.

VII КРЕАТИВНО ИЗРАЖАВАЊЕ

МУЗИЧКО ИЗРАЖАВАЊЕ:

Циљ опуштање деце и буђење интересовања за разне музичке садржаје.

- Слушање одабране музике (дечијих песама) по избору;
- Певање кратких дечијих песмица;
- Праћење ритма пљескањем руку;
- Праћење ритма покретима тела, кретањем уз ритам (социјалне игре слушања и разумевања других);
- Игре успостављања позитивне комуникације;
- Присуство и учествовање у музичким догађајима у боравку..

ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ:

Циљ оспособљавање деце да користе ликовна средства и технике, које су доступне њиховим способностима.

- Упознавање са различитим техникама цртања и сликања: дрвене боје, акварел, темпере, воштане боје, графит и њихова употреба (оловка, четкица, боје);
- Слободно шкрабање оловком по папиру, кредом по табли или бетону;
- Сликање прстима по навођењу васпитача.
- Бојење бојанки са различитим мотивима;
- Цртање по шаблону (повлачење линија по моделу);
- Рад са пластиelinом; природним материјалима (кромпир).

VIII РАДНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ: развијање мануалне способности, способности концентрације, формирање радних навика.

- Сакупљање материјала након активности и играчака након игре;
- Декорисање просторије за рад;
- Рад са хартијом и тањим картоном (сецкање, пресавијање, умотавање, употреба маказа);
- Рад са тракама, пантљикама, тканином, вуницом, концем;
- Џепкање и гужвање папираћа, израда колажа;
- Манипулисање зrnaстим материјалом за рад (песак, жито, пиринач);
- Манипулисање материјалима који се растежу (глина, пластиelin);
- Рад са пластиком (чаше) и вуницом.
- Рад са природним материјалима-лишће, песак, зревље.

Дипл. дефектолог, реедукатор психомоторике:

Анка Момчиловић

ПЛАН И ПРОГРАМ КОМБИНОВАНЕ ГРУПЕ

Деца са комбинованим сметњама, захтевају посебан мултидисциплинарни приступ који подразумева укључивање већег броја стручњака различитих дефектолошких грана.

Укључивање деце са комбинованим сметњама у било коју установу социјалне заштите позитивно утиче како на њихов социјални тако и на емоционални развој. Уједно омогућава породици да донекле поправи квалитет свог живота.

Узевши у обзир и то да се углавном ради о тешкој менталној ретардацији приступ васпитно-образовном раду је максимално редукован и модификован. Акценат је на усвајању основних хигијенских навика и навика самопослуживања.

Неопходно је нагласити увођење нових услуга: викендуслуга и предах родитељства. Њихово увођење ће умногоме олакшати како функционисање породице тако и живот самих корисника. Услуге су осмишљење по најновијим стандардима и потребама корисника.

План и програм реализују се кроз следећа подручја:

1. Социјални развој

Задаци ове области су стицање основних навика и вештина које се односе на:

- безбедност и сигурност деце
- навикавање на живот и рад у групи
- извршавање једноставних налога
- препознавање опасних ситуација
- формирање елементарних норми лепог понашања.

2. Самопослуживање

- Осамостаљивање детета у самопослуживању и послуживању
- Рад на чистоти и уредности радног простора
- Учење, вежбање, усвајање навика личне хигијене.

3. Психомоторни развој

Доприноси развоју моторике, моторичких вештина и спретности у манипулисању и кретању, координацији и контроли покрета, њиховој брзини, тачности и равнотежи.

- Рад на очувању постојећих моторних способности које су неопходне за обављање елементарних операција
- Обогаћивање развоја сензорног, сензомоторног и психомоторног искуства детета.

4. Развој говора и језика

- Вежбе визуелне и акустичке пажње
- Покушај да се одржи активан и пасиван говор, разумевање говора других
- Рад на отклањању и ублажавању поремећаја и неправилности у говору.

5. Упознавање природне околине и средине

- Подстиче радозналост детета за предмете, појаве, догађаје, људе и њихова занимања
- Проширује искуства о себи и другима и појавама које га окружују.

6. Ликовно васпитање

- Ако је могуће, поједина деца, могу да моделују једноставне облике и да користе водене боје
- Овладати основним ликовним техникама и материјалима за рад као што су: пластелин, дрвене бојице и колаж папир.

7. Музичко васпитање

- Развити интерес за музику
- Радити на осећају за ритам и покрет
- Упражњавати једноставне окретне игре код деце код које је то могуће.

8. Радна окупација

- Брига о радном простору (сређивање и одлагање едукативног и радног материјала на место)
- Упознавање са разним врстама материјала за рад као и разним техникама.

Дипл. дефектолог
Аритоновић Јелена

ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ЛИЦА СА АУТИСТИЧНИМ СПЕКТРОМ

Научници, данас када говоре о аутизму, најчешће говоре о *аутистичном спектру*.

Спектар у аутизму подразумева да особе са аутизмом имају одређене сличне потешкоће, али се њихово понашање и односи са другим људима могу драстично разликовати.

Аутизам је первазивни развојни поремећај који се најчешће манифестије кроз начине на које особа комуницира и како се односи према другим људима.

Первазивне поремећаје карактерише постојање изменењеног развоја пре 3. године живота детета (до тада развој може деловати складно) и изменено функционисање у следећим областима:

- ✓ у успостављању реципрочних социјалних интеракција
- ✓ у развоју вербалних и невербалних способности комуникације
- ✓ у понашању
- ✓ у свим активностима које подразумевају употребу маште

Поред ових специфичних симптома могу се јавити и неспецифични симптоми као што су:

- ✓ фобије
- ✓ поремећаји исхране и спавања
- ✓ напади беса
- ✓ аутоагресивност

Конкретно разумевање и комуникација са другим људима, као и учествовање у свакодневном породичном и друштвеном животу за њих може бити доста тешко.

Како препознати ране знаке аутизма код детета?

1. Проблем у развоју вербалних и невербалних способности комуникације

Особе са аутизмом имају проблема како са вербалном тако и са невербалном комуникацијом. Често не само да нису у стању да развију нормалан или било какав говор, већ нису у стању ни да комуницирају гестовима, покретима телом или мимиком. А често и када се говор развије они га не користе у функцији социјалне комуникације.

Они тешко користе или уопште не разумеју:

- изразе лица или боју гласа
- често су присутне ехолалије (понављање онога што је друга особа рекла без разумевања значења тих речи)
- неправилно употребљавају заменице (нпр. за себеговоре у трећем лицу)
- постоји стереотипна употреба говора (понавља фразе или реченице са телевизије)
- не схватавају шале и сарказам

Неке особе са аутизмом не могу да говоре или имају прилично оскудно развијен говор, углавном онај који се тиче задовољења њихових властитих потреба. Они ће обично разумети шта други људи њима кажу, али они сами ће се више служити алтернативним начинима комуникације, као што је знаковни језик или као што су визуелни симболи. Остали ће имати релативно добре језичке вештине, али и даље тешко могу да схвате пророду разговора и само ће опширно говорити искључиво о својим интересовањима и потребама. Од велике помоћи им може бити када им се други људи обраћају на јасан, концизан начин и када имају довољно времена да ту информацију обраде.

2. Тешкоће у реципрочним (узајамним) социјалним интеракцијама

Особе са аутизмом често имају тешкоће да препознају или разумеју емоције и осећања других људи, и сами их тешко испољавају, што може значајно да оштети њихово уклапање у социјалном пољу.

Они често:

- не разумеју друштвена неписана правила коју већина нас изводи без размишљања
- могу да стоје сувише близу другог лица и да зуре у њега, без свести да је такво понашање неприкладно
- постоји недостатак саосећања и разумевања за осећања и емоционалних реакција других особа
- више воле да проводе време сами него у друштву других људи
- не траже утешу од других људи, нити унмеју да је другима понуде.

Међутим неке особе са аутизмом воле да се мазе и грле са својим родитељима и да на тај начин привлаче њихову пажњу.

3.Тешкоће у имагинацији

Социјална машта нам омогућава да разумемо и да предвидимо понашање других људи и да замислимо ситуације ван наше непосредне свакодневне рутине. Тешкоће са социјалном имагинацијом значе да људи са аутизмом тешко могу да:

- разумеју и тумаче туђе мисли, осећања и акције
- предвиде шта ће се убудуће дешавати, или шта је следеће што ће се десити
- разумеју концепт опасности, нпр. не разумеју да може бити опасно да истиче на улицу да их не би згазио ауто
- се укључе у маштовиту игру и активности („игре кобајаги“)
- у припремама за промене и прављење планова за будућност
- се носе са новим или непознатим ситуацијама

Тешкоће социјалне имагинације не треба мешати са недостатком маште. Неки људи, али знатно мањи број особа са аутизмом су врло креативни и могу бити нпр. признати уметници, музичари, књижевници.

Остале карактеристике аутизма

Карактеристике аутизма варирају од једне до друге особе, али поред горе описаног, људи са аутизмом:

- воле рутину, опиру се променама у рутини
- имају појачану сензорну осетљивост
- имају специфична интересовања
- опиру се уобичајеним методама учења
- избегавају контакт погледом
- не показују прстом на објекте које желе већ воде за руку
- не одазивају се на дозивање именом, понашају се као да вас не чују
- стереотипно ређају играчке у низ
- у понашању је изражено ходање на прстима, трчање и ходање у круг, лупање вратима нон-стоп, вртење играчки, точкова

Циљ у раду са аутистичним лицима је стављање у функцију аспекта личности од успостављања контакта са околином, развијања социјално прихватљивог понашања, подстицање психомоторног развоја, изграђивање личне аутономије, подстицања креативног изражавања, стицање примерених знања, вештина и навика, као и развој мануелних и других способности

ПРИНЦИПИ У РАДУ СУ:

- ❖ Развијање самосталности ;
- ❖ Континуирано бављење;
- ❖ Баланс између динамике групе и индивидуализације рада;
- ❖ Максимизирање позитивног;
- ❖ Функционални циљеви са јасним очекивањима;
- ❖ Стална процена;
- ❖ Чврста структура;
- ❖ Генерализација;
- ❖ Интензивна сарадња са родитељима;
- ❖ Тимски рад.

Основни облици рада са аутистичним лицима су:

- ❖ Индивидуални рад;
- ❖ Групни рад и рад у паровима;
- ❖ Фронтални рад.

Проблеми развоја аутистичних лица у раду са њима захтеваће високо учешће индивидуалног рада, а у одређеним случајевима то ће бити једино применљив облик рада. Рад ће се организовати у мањим групама или паровима у ситуацијама када су у датој области способности уједначене па се могу обраћивати исти садржаји. Фронталним радом наводе се на дружење и међусобну сарадњу, али су могућности за овакав рад често ограничене. Радно васпитање, физичко и креативно-музичко и ликовно, су области где су изгледи за фронтални рад најбољи.

САДРЖАЈ РАДА

Идентификација- одвија се сваког дана у истом термину и теме за обраду су истеобавезног делу и сличне у променљивом делу дневних активности;

- ❖ Ко је присутан
- ❖ Ко је одсутан
- ❖ Који је дан, месец, годишње доба
- ❖ Основно о временским приликама
- ❖ Упознавање деце са активностима у дану који је пред нама.

Циљ овог часа је да се упознају и уведу у дневне активности које их очекују, а тиме смањи повишену анксиозност и страховања, да смањи интезитет сереотипног понашања и ритуалних радњи, да ојача функцију „ЈА СИСТЕМА“, да их учини успешнијим у просторној оријентацији. Овај час је веома значајан за даљи боравак тога дана у установи.

Говор

Циљ је развијање говора и способности за разумевање истог, комуницирање и усвајање појмова, као и савлађивање елемената писмености.

Задаци:

- ❖ Развиј разумевања говора-рецептивни говор
- ❖ Усмено изражавање-говор
- ❖ Комуникација
- ❖ Писмено изражавање
- ❖ Читање

Сензорни развој

Задаци:

- ❖ Дискриминација предмета према облику
- ❖ Константност облика
- ❖ Придруживање предмета
- ❖ Кореспонденција облика
- ❖ Вежбе у перцепцији фигуре-основе
- ❖ Дискриминација предмета-фигура према величини
- ❖ Вежбе у разликовању боја
- ❖ Вежбе састављања делова у целину

Испуњење ових задатака доводи до развијања сензорних способности које доприносе бogaћењу искуства, бољем опажању, схваташњу основних појмова количина, величина, облика и боја снажењу детета.

Психомоторна реедукација

Покрети које аутистична лица са собом доносе, као начин свог постојања, чине полаз у избору једноставних покрета и вежби. Организовањем тих покрета остварују комуникацију са терапеутом, откривају димензије простора, ритам времена, себе у том простору и времену и себе у односу на другог.

Вежбе за:

- ❖ Доживљај телесне целовитости
- ❖ Доживљај гестуалног простора
- ❖ Откривање објективног простора
- ❖ Уочавање и стабилизовање латерализованости са вежбама за усмеравање латерализованости
- ❖ Уочавање присуства другог
- ❖ Уједначавање тонуса и осамостаљивање покрета
- ❖ Координацију покрета
- ❖ Уочавање и препознавање ритмова
- ❖ Контролу импулсивности

- ❖ Процену трајања и орјентацију у времену
- ❖ Тактилну дискриминацију
- ❖ Вежбе масаже
- ❖ Хидромасажа (вежбе у базену)

Циљ овог подручја је:

- ❖ Спречавање продубљивања проблема
- ❖ Обнављање првих сензомоторних шема које обједињавају доживљај телесне целовитости и доживљај своје властитости
- ❖ Откривање стадијума огледала као првог зачетка свесног JA, чиме се остварује виши ниво реинтеграције доживљаја телесне целовистости

Упознавање природне околине и друштвене средине

Задаци:

- ❖ Проширивање и сређивање искуства детета о себи, друштву и природи која га окружује
- ❖ Развијање подстицање радозналости детета за предмет, појаве, догађаје, људе и њихова занимања
- ❖ Стицање основних знања о појавама, односима за дете значајним догађајима у његовој непосредној природној и друштвеној околини
- ❖ Развој говора и језика у вези са појмовима и односима у природној околини друштвеној средини

Садржај овог подручја:

- ❖ Породица и породични дом
- ❖ Боравак
- ❖ Жива природа- животиње
- ❖ Жива природа- биљке
- ❖ Нежива природа
- ❖ Саобраћајно васпитање

Радно васпитање

Програм радног васпитања обухвата рад на развоју перцепције, фине моторике, визомоторне координације.

Облици рада су:

- ❖ Упознавање са различитим материјалима и техникама рада
- ❖ Формирање вештина и навика потребних за радни процес
- ❖ Оспособљавање за обављање елементарних радних операција и што самосталнији рад

Садржај рада:

- ❖ Рад са хартијом и тањим картоном
- ❖ Радови са концем, конопцем, тракама, пантљикама
- ❖ Вежбе фине манипулативне спретности
- ❖ Манипулисање са предметима и материјалима који се растежу и под притиском мењају облик
- ❖ Манипулисање са течним материјалима
- ❖ Манипулисање са зрастим материјалима
- ❖ Распоређивање разних семена према образцу

Креативно васпитање

Креативно васпитање у себи садржи елементе музичког и ликовног изражавања. Ова два подручја перцепције-аудитивне и визуелне пружају богат спектар тема за учење најразличитијих садржаја који могу имати вишеструке циљеве-едукативне, корективне, креативне, примењене.

Час музичког васпитања почиње слушањем и певањем песме која је одабрана тог месеца. Уколико је могуће прате песме тапшањем руку или неким покретом тела. Пажња им се усмерава на поједине делове у песми који ће се касније и ликовно обрађивати.

Задаци ликовног васпитања су:

- ❖ Развијање слободног ликовног изражавања
- ❖ Развијање интересовања за боје и технику бојења, као и за елементе пластичног обликовања
- ❖ Упознавање са различитим средствима и техникама ликовног изражавања

Циљеви :

- ❖ Вежбе мануелне спретности руку у целини и фине моторике
- ❖ Стимулација визуелне пажње при покривању ограничене површине боја
- ❖ Вежба латерализације-употреба и именовање доминантно латерализоване рuke

Самопослуживање и старање о себи

Задаци овог васпитно-образовног подручја су:

- ❖ Учење, формирање и увежбавање навика и вештина којима се развија већа самосталност детета у погледу старања о себи и својим свакодневним потребама
- ❖ Учење, вежбање и усвајање навика личне хигијене, хигијене просторије и околине
- ❖ Осамосталивање детета у самопослуживању и послуживању других, у одржавању чистоће и уредности у одевању и личном изгледу
- ❖ Развијање навика културног понашања, навикавање детета на заједнички рад и сарадњу са вршњацима, учешће у групним активностима
- ❖ Основна упутства за безбедно кретање улицим

Програм обухвата:

- ❖ Облачење и свлачење одеће
- ❖ Елементарне хигијенске навике
- ❖ Узимање оброка
- ❖ **Пригодне свечаности- издвојени датуми су:**
  - ❖ Нова година
  - ❖ Св. Сава
  - ❖ Осми март.
  - ❖ Васкрс
  - ❖ Дечији рођендани
  - ❖ Св. Прохор Пчињски

Дипл. деф.
Марина Миланов

ГОДИШЊИ ПЛАН И ПРОГРАМ ГРУПЕ ЗА ОМЛАДИНУ

Васпитно-образовни рад базира се на очувању већ стечених знања, стицању нових на основу индивидуалних способности корисника.

Основни задатак васпитно-образовног рада са корисницима групе за омладину своди се на један заједнички задатак, оспособити их за самосталнији и независнији живот и рад, за привређивање у делимично заштићеним условима и учинити их да буду што мање зависни од непосредне помоћи.

У циљу њиховог осамостаљивања и оспособљавања за што самосталнији живот уводи се нова услуга „Предах од родитељства“. Увођењем нове услуге Центар „Мара“ ће радити у континуитету целе године, са преноћиштем. Овај вид услуге омогућује родитељима збрињавање деце у тренуцима када им је то потребно. На тај начин корисници одвојени од примарне породице, а збринути у већ познатој социјалној средини моћи ће да напредују у осамостаљивању и стицању социјалних, здравствених и емоционалних вештина.

Непосредни рад са корисницима спроводи се кроз следеће области:

1. САМОПОСЛУЖИВАЊЕ

Ово подручје обухвата учење, вежбање, усвајање навика и вештина да се корисник стара сам о себи у оквиру свакодневних потреба.

- ИСХРАНА**

- Основни појмови о исхрани, самопослуживање за столом;
- Припрема трпезарије за оброке (самостално спуштање столица, сређивање трпезарије после оброка, брисање столова, метлање);
- Самостално коришћење кухиње и правилно руковање електроапаратима (миксање, кување, печенje...).

- ОДРЖАВАЊЕ ЛИЧНЕ И ОПШТЕ ХИГИЈЕНЕ**

- Одржавање личне хигијене;
- Самостална правилна употреба тоалета;
- Самостално прање руку, зуба;
- Редовно купање, подрезивање ногтију, шишање;
- Намештање кревета после одмараша и спавања;
- Употреба и одржавање одеће и обуће и самосталност у облачењу;
- Редовна лекарска контрола (лекар опште праксе, зубар, гинеколог, психијатар, наша здравствена служба);
- Интимна хигијена-елементарна знања из области сексуалног васпитања

2. СОЦИЈАЛНИ РАЗВОЈ

- НАВИКАВАЊЕ НА ГРУПНИ ЖИВОТНИ РАД**

-У групи остварити позитивне односе међусобном и са васпитачима;
-Место појединца у групи (поштовање личности);
-Навикавање на режим дана у боравку;
- Навикање на ауторитетете (остваривати позитивни утицај васпитача на кориснике)
-Адаптација на живот и рад у групи;

- ФОРМИРАЊЕ ЕЛЕМЕНТАРНИХ НАВИКА УЧТИВОГ ПОНАШАЊА**

-Учтиво понашање-поздрав, одговор на поздрав („Добар дан”, „Здраво”, „Довиђења”);
-Учтиво понашање и обраћање другим особама („Молим Вас”, „Извините”, „Хвала”, „Опростице”);
-Учтиво понашање за време оброка;
- Учтиво понашање током посета и учествовања приликом културно-забавних активности;
-Навикавање корисника за чување својих ствари и не дирати туђе;
- Развијање позитивног односа са новим људима из непосредне околине;
-Навикавање корисника да воде рачуна о друштвеној имовини.

- РАЗВИЈАЊЕ ЕЛЕМЕНТАРНЕ ДИСЦИПЛИНЕ И ОДГОВОРНОСТИ**

-Извршавање једноставних наређења;
-Придржавање основних ограничења (да се не дирају неки предмети, уређаји или не улазе у неке просторије);

- ОСПОСОБЉАВАЊЕ ЗА ГРУПНИ ЖИВОТ И РАД**

-Социјални облици дружења: заједничко обављање послова, групни разговори, конверзације са корисницима о интересантним догађајима.

-Интеграција у широј друштвеној средини:

- обилазак културних и забавних манифестација (позоришта, биоскоп),
- обилазак образовних институција (школе),
- обилазак других социјалних институција.

3. УПОЗНАВАЊЕ ПРИРОДНЕ И ДРУШТВЕНЕ СРЕДИНЕ

Кроз васпитно образовну методе васпитач треба корисницима да омогући следеће задатке :

- ❖ Развијати љубав према људима и природи;
- ❖ Развијање правилног односа према друговима, васпитачима, члановима породице, људима из ближе околине, развијати правilan однос према старијима од себе, према непознатим људима;
- ❖ Омогућити корисницима упознавање њихове уже друштвене и природне средине;
- ❖ Формирање културних и хигијенских навика;
- ❖ Развијати у коорелацији са говором боље језичко изражавање;
- ❖ Навођење корисника да посматрају појаве у природи, промене које се дешавају како се човек опходи према непосредној околини, колико човек има користи од природе и како је заштитити;
- ❖ Да се развију знања, умења и навике везане за живот и рад у средини у којој се налазе.

- Живот и рад у боравку

-Прихватити одређени режим дана у боравку (поштовање времена, тј. времена ограниченог за одређене активности које корисници обављају);

-Јутарња гимнастика;

-Учешће у одржавању простора у боравку (одржавање хигијене, декорација радног простора);

- Помоћ другу или другарици у обављању неког посла.

- Родитељски дом

-Неговање правилних и емотивних односа према члановима породице;

-Појам уже и шире породице (развијање осећаја близости са члановима шире породице);

-Занимања чланова породице.

- Природна средина и рад људи

-Каректеристичне промене у природи и рад људи (годишња доба, карактеристике годишњих доба, како човек адаптира своје радове у природи на основу промена);

-Рељеф-облици рељефа, какав је рељеф нашег краја;

-Вода-природне и вештачке воде;

-Орјентација у времену-јутро, подне, вече;

-Саобраћај-превоз путника и робе. Подела саобраћаја (друмски, водени, ваздушни); саобраћајна средства, како се понашају пешаци-учење елементарних знања (поштовање знакова, семафора, кретање по тротоару).

-Сналажење у времену (колико дана траје година, колико месеци, појам датума, читање календара, гледање на сат);

-Животиње:домаће животиње-(корист домаћих животиња за човека), дивље животиње (карактеристике дивљих животиња, поређење домаћих и дивљих животиња, по чему су сличне а по чему различите);

- Телесна шема (показивање и именовање делова тела)
- Механичке појаве: кретање, брзина, сила, равнотежа, притисак, равнотежа, ваздух и температура, светлосне и звучне појаве, магнетизам и електрицитет.
- Почетни математички појмови

-Развијање појма целог и пола нечега;

-Упознавање са јединицама за количину, тежину (килограм), дужину (метар), течност(литар);

-Сортирање предмета по величини;

-Односи: мало-велико, дугачко-кратко, високо-ниско;

-Развијање основних просторних облика (неправилан облик, круг, правоугаоник);

-Скупови-појам скупа, придрживање елемената скупа, одузимање елемената скупа;

-Апоени новца-вредност новчаница и начин коришћења новца;

-Развијање еколошке свести (очување животне средине, развијање свести о очувању природе).

4. РАЗВОЈ ГОВОРА И ЈЕЗИКА

Ова област активности има сврху да хармонизује искуства и способности корисника на нивоу личности као целине усмерене ка социјалном пољу.

-Подстицање корисника на што правилније усмено и писано изражавање;

-Одржавање стеченог знања у специјалним школама;

-Богаћење речника новим речима и фразама;

-Уводити кориснике у разумевање прочитаних текстова, филмова, позоришних представа;

-Усмено изражавање: изражајно читање, рецитовање, причање по сликама, препричавање текстова, описивање;

-Писано изражавање: преписивање, писање по диктату;

-Поуке о језику;

-Када се пише велико слово (почетак реченице, писање имена и презимена, имена градова, коришћење тачке, зареза, појам реченице, речи, гласа, слога);

-Читање књига и препричавање;

-Драмске и рецитаторске активности (драмска секција, глума, припрема програма за важне датуме);

-Подстицање и стимулисање развоја личности самим тим и развоја говора и језика чини да корисници постану прихваћени чланови друштвене заједнице.

5. ЛИКОВНО ВАСПИТАЊЕ

Омогућити корисницима да се упознају са различитим материјалима и основним техникама.

- Усмеравање корисника на опажање предмета, облика и боја;
- Цртање-повлачење линија по равној површини-папиру, цртање дрвеним бојама, цртање кредама по бетону, повлачење линија четком и воштаним бојама;
- Бојење: прстима по папиру, по ивици облика, унутар облика, дувањем капљица боје, симетрично сликање, умакање шаблона у боју и отискивање;
- Пластично обликовање: гужвање папира и цепање папира;
- Рад са глином и пластелином: гњечење, савијање, ваљање. Израда куглица и штапића, обликовање једноставних облика (воће);
- Колаж, мозаик, сечење маказама, резање колаж папира по облику и лепљење, колаж од тканине, лепљење различитих материјала (суво лишће, зрневље);
- Елементи примењене уметности: израда различитих предмета од различите амбалаже и природних материјала;
- Подстицати слободно ликовно изражавање, самосталност, истрајност и уредност.

6. МУЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

Развијати љубав према музичким активностима, развијати музичке способности, слух, ритам, покрет уз музику.

- Подстицати код корисника жељу за слушањем музике и певањем;
- Певање уз музику: соло певање и хорско певање;
- Ритмика, ритмички елементи-народна кола и игра са основним покретима;
- Препознавање музичких инструмената и њихово именовање;
- Подела инструмената: удараčк
е, дувачке и жичане.
- Самостално коришћење радио, ТВ и ЦД апарате.

7. ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

У реализацији са професором физичког васпитања Слађаном Јованчићи.

8. РАДНО ВАСПИТАЊЕ И РАДНА ОКУПАЦИЈА

Радно васпитање има задатак да развија интересовање и појачава мотивацију корисника за различите активности, да развија њихове радне навике, општу физичку спретност и тачност у раду. Упознавањем различитих техника рада и рад са различитим материјалима корисници имају могућност да изразе своју креативност. На овај начин повећава се мотивација, упорност и одговорност у раду.

Посебно треба развијати спретност руку и руковање приручним материјалом. Ове радње помажу развој групе великих и малих група мишића, развијају координацију око рука.

Радна окупација спроводи се кроз следеће радионице:

- Радионица витража:

- припрема стакла, брисање стаклених површина чистим алкохолом и ватом;
- самостално исцртавање мотива по шаблону контур бојама;
- равномерно бојење исцртаних површина;
- мешање боја;
- печење обојених стаклених предмета.

- Радионица пластичног обликовања

- Пластично обликовање глине према моделу;
- Израда мозаика од каменчића, парчића стакла;
- Израда накита: огрлице, минђуше, наруквице, брошеви, провлачење перли на струни, канапу.

- Декупаж (салвета техника)

- припрема предмета (керамика, дрвени предмети, стакло);
- ефекат испуцалости;
- сечење салвета;
- премазивање предмета лепком, лепљење салвета;
- завршни слој.

Радни терапеут:
Милијана Станковић

ПЛАН И ПРОГРАМ РАДА СА ОДРАСЛИМ КОРИСНИЦИМА

Веома је тешко подизати и васпитавати инвалидна лица зато што:
-имају специфичне проблеме и потребе,
-имају ограничене могућности развоја и
-карактерише их успорен и специфичан развој.

Старење код човека иначе утиче на смањење чулне осетљивости, успоравање психомоторних функција, опадање интелектуалних способности, способности учења и стваралаштва (квалитета рада).

Код особа ометених у менталном развоју ови процеси почињу знатно раније са јачим интезитетом у односу на већинску популацију.

Највећи број интелектуално ометених лица борави у породицама, а посебно су угрожене породице које морају да се брину о таквом одраслом члану.

Материјална помоћ овим породицама није адекватна, мрежа установа за дневни боравак или за стационарни смештај је дефицитарна. Законска регулатива у овој области такође заостаје за потребама праксе.

Бројни и наглашени проблеми јављају се након завршене едукације и рехабилитације. Осим тога, родитељи због своје болести и старости не могу да се баве одраслим интелектуално ометеним лицима, нарочито о онима који имају агресивно и деструктивно понашање, па и сексуалне испаде; страхују да им дете после њихове смрти може остати без потребне заштите.

Проблеме одраслих треба решавати синхронизованим деловањем породице, друштва за помоћ таквим лицима, стручних научно-истраживачких служби и установа које делују у корист ових особа, као што су дневни боравци.

УСЛУГА ДНЕВНОГ БОРАВКА одраслим и старим особама омогућава да остану у породици и да своје потребе задовоље у средини у којој живе, у свом породичном окружењу и тако избегну друштвену изолацију и смештај у институције. У исто време се породици (родитељима или стараоцима) обезбеђује слободно време за обављање других активности.

Одраслим корисницима наш Центар омогућава дневно збрињавање, исхрану, здравствену заштиту, васпитно-образовни рад, радну окупацију и културно-забавне и рекреативне активности према њиховим способностима и склоностима.

Рад са одраслим корисницима предпоставља другачију концепцију и организацију рада у односу на млађи узраст. У овом сложеном мултидисциплинарном процесу потребно је уважити индивидуалне разлике и специфичности у њиховим појединачним потребама. Крајњи циљ рехабилитације, третмана и социјалне интеграције је створити такве услове да ове особе, у складу са својим могућностима, могу живети живот достојан човека.

Неопходни су посебни програми рада, који у мањој мери садрже образовне елементе, док се васпитни рад усмерава на:

-очување постигнутих знања и вештина неопходних за сналажење у свакодневном животу,

-подстичање развоја свих области личности и

-освежавање стечених и стицање нових знања и вештина, у радно-окупационим и другим активностима,

што ће им омогућити бољу адаптацију на услове живота у разним видовима. Самим тим се одлаже њихово интелектуално пропадање (регресија), које је са годинама неминовно. Пошто се радно не оспособљавају, потребно их је радно окупирати, како би што мање били препуштени сами себи и деструктивности.

Социјализација и интеграција спроводиће се организовањем:

-спортивских, музичких идр. такмичења,

-едукативних и рекреативних излета,

-продајних изложби и других активности,

што корисницима омогућава да остваре интеракцију са реалном друштвеном средином, а уједно ће се сензибилисати јавност-како би се променила стереотипна схватања стања, способности и потреба ових особа.

У групи за одрасле је дупло више корисника у односу на нормативе, узраста од 23 до 60 година (нормативи не могу бити испоштовани због недостатка простора), а састав је хетероген: већина са умереном, троје са лаком, троје са тешком менталном ометеношћу, један корисник са елементима аутизма, четворо са вишеструком ометеношћу.

Као пропратне сметње јављају се: хемипарезе, епи симптоматологија, ослабљен слух, страбизам и поремећај рефракције, хипертензија, говорне сметње, промене у понашању (психозе, анксиозност, агресија и аутоагресија) и већина је под терапијом.

С обзиром на њихове године не чуди да је 8-оро без једног, а 4-воро без оба родитеља, па зато они дневни боравак доживљавају и као свој други дом.

Са корисницима раде дефектолог, васпитач и неговатељ.

Центар „Мара“ је од 15. 03 2016. почeo сa **ВИКЕНД УСЛУГОМ**, чиме сe додатно омогућује слободно време члановима породице за бављење радним и другим активностима.

Услуга **ПРЕДАХ ОД РОДИТЕЉСТВА** почеће сa реализацијом по завршетку радова на новом објекту, који сe наменски гради.

Сврха овакве услуге је краткорочни и повремени смештај, чиме сe пружа подршка, како кориснику (у унапређењу и развијању вештина самосталног живота), тако и породици корисника (у одржавању и побољшању квалитета њиховог живота), с циљем останка детета у породици.

У оквиру викенд услуге и предаха од родитељства врло је битно и планско организовање слободног времена за одрасле особе сa интелектуалном ометеношћу, које би сe спроводиле кроз:

спортивско- рекреативне

културно – забавне и

креативно- стваралачке активности.

ПЛАН И ПРОГРАМ РАДА

Примарни циљ у раду са одраслим лицима је очување степена стечених навика у оквиру подручја: бриге о себи, моторике, комуникације, социо-емоционалног понашања са циљем подстицања вишег степена самосталности.

Планом и програмом обухваћене су ГРУПНЕ АКТИВНОСТИ:

-култура комуникаирања (култура изражавања и опхођења, превенција ризичних облика понашања),

-радна окупација кроз радионице (народне радиности, филца, папирне галантерије, ликовне, креативне и еколошких радова),

-секције (рецитаторска, музичка, фолклорна),

-рекреативне активности (излети, спорт, едукативне шетње-упознавање града, понашање у саобраћају),

-слободне активности (компјутери, друштвене игре, одмор уз кафу и музику...) и

ИНДИВИДУАЛНЕ АКТИВНОСТИ, тј. индивидуални рад:

-са дефектологом (по програму за Индивидуални план подршке, као и развој говора и језика, сортирање-разврставање по боји, облику и величини, оријентација у времену и простору, рад са едукативним материјалом, рад на компјутреру...),

-са професором физичког васпитања (корективне и др. вежбе),

-са психологом (разна тестирања).

План и програм реализује се кроз следећа подручја:

I КОМУНИЦИРАЊЕ

У оквиру овог васпитног подручја обрађује се и утврђује елементарно читање и писање, рачунање, познавање појмова квалитета и природне и друштвене средине, све у корелацији са програмом социјалног развоја и радом на компјутеру.

РАЗВОЈ ГОВОРА И ЈЕЗИКА

Основни циљ подразумева схваташање говора, запамћивање речи и језичке структуре и формирање унутрашњег говора и језичког мишљења. Други циљ је развој говора који служи комуникацији на социјалном плану (спроводе га васпитачи путем разних вежби и слободног говорног изражавања, у корелацији са осталим подручјима).

У том смислу треба их уводити и у разумевање писаних текстова (да прочита и схвати смисао најчешћих опомена, наредби, забрана идр. обавештења и да се понаша у складу са тим информацијама).

Визуелно и акустичко опажање: посматрање позоришних представа, краћих филмова и др РТВ емисија;

Вежбе употребе разних језичких облика: именице, заменице, придеви, глаголска времена;

Усмено изражавање: опис предмета, појава и догађаја, меморисање песмица, читање и препричавање;

Писано изражавање: преписивање, писање по диктату, писање писама и адресирање;

Поуке о језику: употреба великог слова и знакова интерпункције;

Слободне активности: учешће у пригодним приредбама и прославама, драмске и рецитаторске активности, квиз игре, игре „покажи шта знаш“...

УПОЗНАВАЊЕ ПРИРОДНЕ И ДРУШТВЕНЕ СРЕДИНЕ

Нежива природа: набрајање, карактеристике, значај

Жива природа: основна својства живих бића, класификација по спољним и др. битним својствима, грађа биљака и животиња, функција важних органа код биљака и животиња, човек (делови тела, унутрашњи органи);

Природне појаве: механичке, метеоролошке, топлотне, светлосне, звучне; предмети и њихова својства;

Екологија: очување животне средине (обрата текстова и песмица на тему екологије), као и лично ангажовање у очувању радног и животног простора;

Годишња доба: набрајање, карактеристике, рад људи, промене код биљака и животиња;

Занимања људи: у граду и на селу;

Саобраћај: врсте саобраћаја и саобраћајних средстава, кретање возила у одређено време-ред вожње, пешак у саобраћају, организовани обиласак градских саобраћајница; понашање у градском превозу.

ПОЈМОВИ КВАЛИТЕТА

Појмови и оријентација у простору: у, на, изван, испод, иза, горе, доле, наспрам, између, лево, десно, стране света;

Појмови и оријентација у времену: јуче-данас-сутра, ноћ-дан, јутро-подне-вече, разумевање календара, сналажење на часовнику;

Величине и упоређивање величине: велико-мало, кратко-дугачко, уско-широко, танко-дебело, високо-ниско...;

Мерење и мере: практичне радње мерења разних величине;

Линија: разликовање по облику, дужини и положају;

Геометријски облици: именовање, разликовање, цртање, вајање;

Бројеви: препознавање симбола бројева са елементима рачунања, препознавање и памћење значајних бројева (колико има година, датум рођења, број стана, број телефона...), практична примена и апоени новца (по програму Индивидуалног плана подршке).

РАД НА КОМПЈУТЕРУ

Са развојем друштва мења се и однос према хендикепираним лицима. Пошто је компјутерска технологија једно од обележја савременог друштва, нашла је значајно место у раду са овим особама и то као део рехабилитационог процеса, где кроз игру и забаву они развијају своје психомоторне способности и перцепцију, чиме добијају могућност да буду корисни чланови друштва.

Применом компјутерске технологије подстиче се развој координације покрета, визуелно-моторне координације, визуелног опажања и аудитивне перцепције.

Овај мултисензорни приступ важан је код стицања искуства који оставља трагове у развијању менталних функција, фине моторике, оријентације у простору и времену, вольне и усмерене активности код корисника.

Рад на компјутеру одвијаће се:

-у корелацији са осталим областима комуницирања (примењује се у развоју говора и стицању и утврђивању знања кроз цртање, бојење, дидактичке игре, гледање слайдова и образовних филмова) и

-по програму Индивидуалног плана подршке (упознавање са елементима рачунара, вежбе за усвајање шеме људског тела, фине моторике, координације око-рука, оријентације у простору, препознавања облика и боја...).

II СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА

Социјализација је сложени процес изградње личности. Под тим процесом се подразумева прогресивно смањивање нагонских и др. егоистичких тенденција, њихово социјално оплемењивање, као и развијање способности за прилагођавање друштву.

Социјализација на ужем плану одвија се у самом боравку на практичним примерима и у датим ситуацијама. На ширем плану одвија се ван боравка и то на разним местима и у разним ситуацијама: едукативни и рекреативни излети, продајне изложбе, спортска и др. такмичења, биоскоп, позориште, пешачки прелаз, аутобус ... (што корисницима пружа више самопоуздања и сигурности за срећнији и садржајнији живот у заједници).

Садржај активности:

Неговање навика за групни живот и рад-васпитна група и место појединца у групи, поштовање режима дана у боравку I правила у друштвеним и спортским играма;

Формирање елементарне одговорности и дисциплине-извршавање налога и наређења по датим упутствима, схватање и прихватање ограничења, не прелазити на други посао док се започети не заврши, навикавање на промену посла, активности, игре;

Развијање сигурности и опрезности-схватање опасних ситуација и адекватна реакција у њима, помоћ другу и дугуј особи која се нађе у опасној ситуацији;

Појам о самоме себи и вредновање своје личности-развијање сазнања да може бити користан члан друштва, интеграција (што више контаката у друштвеној заједници: посете, такмичења, изложбе, рекреативно купање у базену...);

Руковање новцем и куповина-располагање наградом или цепарцем, обављање ситне куповине (за потребе домаћинства), куповање предмета за личну употребу, упознавање са поштанским услугама;

Емоционално прилагођавање у животним ситуацијама-развијање осећања одговорности за своје поступке, развијање правилог односа према друговима и супротном полу (како избегавати конфликте, како успостављати и одржавати пријатељства, како сарађивати са неким ко им се баш и не допада), понашање у веселим ситуацијама и реаговање у фрустрационим ситуацијама;

Усвајање навика учтивог понашања-поздрављање познатих лица свакодневно, поздрављање непознатих особа- упознавање, дочекивање гостију и посетилаца, примање или давање поклона, комплимената; саучешћа, честитања, разговор телефоном, нуђење или прихватање позива за излазак у штетњу, биоскоп, позориште, на утакмце..., указивање на учтиве и неучтиве начине изражавања, елиминисање псовки идр. непристројних израза;

Формирање свести о елементарним нормама друштвено-моралног понашања-схватије значења неких моралних појмова и односа (испуњавање обећања, одржавање поверења, чување тајни идр.), елиминисање неористојног понашања у разним ситуацијама као што су: оговарање, непристојна радозналост, бучно понашање, пљувале на јавном месту, млатарање рукама и сл., спремност да се одигра улога посредника код вршњака или млађих, који су у свађи или препирци, спремност и способност да се у адекватним ситуацијама упути критика, прекор или осуда, због понашања у оправданим случајевима или ситуацијама;

Социјална иницијатива-научити их да затраже обавештење од непознатих лица на непознатим местима, да се снађе у ресторану или посластичари приликом наруџбине и плаћања, да зна да се обраћата службено (милиционеру ако се изгуби, или ако му је потребна помоћ, да зна своје личне податке и да их да надлежнима, ако је описане да зна да адресира писмо).

III САМОПОСЛУЖИВАЊЕ

У оквиру ове области корисници утврђују стечене навике, а такође стичу и нове. Спроводе се свакодневно, у зависности од дневних активности.

Садржај активности:

Самостално одржавање личне и опште хигијене-правила хигијенског понашања, употреба властитог хигијенског прибора (по програму Индивидуалног плана подршке);

Адекватна употреба одеће и обуће-намена, одржавање, самосталност у облачењу;

Исхрана-основни појмови о исхрани, самопослуживање са столом, укључивање на испомоћ у кухињи, одржавање хигијене посуђа и прибора за јело;

Уређивање просторија у боравку и стану-просторије и њихова намена, као и одржавање хигијене;

Правилно руковање електроапаратима

Неговање навика за контролу здравља-интимна хигијена и елементарна знања из области сексуалног васпотања, редовна лекарска контрола (лекар опште праксе, зубар, гинеколог, неуропсихијатар) у сарадњи са нашом здравственом службом и родитељима.

IV РАДНО ВАСПИТАЊЕ И РАДНА ОКУПАЦИЈА

Радна окупација или окупациона терапија, са лицима ометеним у развоју, је врста третмана који је усмерен да помогне деци и одраслима како би побољшали квалитет свог живота кроз различите активности.

Радна окупација има васпитну вредност, јер се разним подстицајима развијају радне навике, љубав према раду, истрајност, одговорност, знање, умешност и вештина за обављање једноставних радњи.

Увежбавањем појединачних мануелних операција ствара се сазнање и искуство које доприноси развоју мишљења.

Тиме се развијају

- психомоторне способности,
- побољшава фину моторику, координација покрета и сналажење у простору,
- усмерава пажња,
- утиче на осамостаљивање и самопомоћ (лична хигијена, облачење, исхрана, кретање, испуњавање обавеза),
- коригују неодговарајући облици понашања,
- обогађује емоционални и интелектуални живот корисника...

Једном речју, радна окупација благотворно делује на целокупан развој и понашање корисника, а осим тога тиме се одлаже и њихово интелектуално пропадање-регресија.

Квалитет и квантитет рада није примарни циљ, он је само резултат свеукупног развоја наших корисника.

Као и свака мануелна активност, тај рад мора бити усмерен, а у исто време индивидуално дозиран и планиран. Наши корисници су сада радно окупирани кроз радионице народне радиости, папирне галантерије, креативне радионице, еколошке радове и др. активности.

Радови се излажу на продајним и другим изложбама.

РАДИОНИЦА НАРОДНЕ РАДИОСТИ

У оквиру ове радионице раде ткачка, кројачка и радионица веза, а код корисника се постиже

- **Напредак у психомоторном развоју** (што доприноси ширењу и богаћењу сензомоторног искуства)
  - контрола моторике,
  - координација покрета,
  - визуелно-моторна координација,
  - оријентација у микро простору,
  - латерализација,
  - манипулација прибором за рад
- **Напредак у социјализацији**
  - учавање и избегавање опасности у раду са алатом, не повредити другог у току рада,
  - осамостаљивање корисника уз занатско оспособљавање,
  - вредновање свог и туђег рада,

- интеракција са реалном друштвеном средином организовањем продајних и других изложби,
- сазнање да могу бити корисни чланови друштва

Активности у радионицама

ЧВОРОВАЊЕ:

-таписерија по шеми

Средства за рад: рам са ексерима, канап, вуница, крпице, кожице...

Производи: зидне таписерије, украсне јастучнице, подне простирике.

-иглом и концем

Средства за рад: четвороугаони и шестоугаони ам са ексерима, тања вуница, памучни конац, игле.

Производи: једнобојни и двобојни подметрачи за столице и украсне јастучнице.

ТКАЊЕ НА РАМУ

Садржаци рада: мотање вунице, припрема ручних рамова за ткање (сновање основе), провлачење потке, чврровање вуницом (по шеми);

Средства за рад: рам са ексерима, канап, разнобојна вуница, крпице, кожице пластичне кесе;

Производи: подметачи, тканице, торбице, зидне таписерије...

ТКАЊЕ НА РАЗБОЈУ (израда текстила ручним ткањем)

Садржаци рада: припрема материјала за ткање (мотање вунице на клупко, чунак, сновальку), сновање разбоја, обука у ткању разним техникама (преплетаји: платно, рипс, кепер), завршна обрада тканог производа, чишћење разбоја и радног места;

Средства за рад: разбој, сновалька, чунак, вуница, памучни конац и траке;

Производи: крпарице, шал, пончо, миље...

КРОЈЕЊЕ И ШИВЕЊЕ: сечење маказама по мери и по линији, уситњавање, превежбе и вежбе са иглом на разним материјалима, фирмцање и спајање.

ВЕЗ: пуним, петљастим, гобленским и бодом оплетуше.

Средства за рад: панама, плиш, чаја, платно, вуница, ламирани и др. конац, папир, картон, разне врсте игала;

Производи: столњаци, подметачи, јастучнице, зидне слике, вежене честитке.

РАДИОНИЦА ФИЛЦА

Филцовање је техника обликовања предмета од чешљане вуне, која **развија креативност, истрајност и посвећеност у раду,** а доприноси очувању традиционалних вредности. Производи се праве разним техникама:

Мокро филцовање

Вунена пређа се помоћу вруће воде и сапуна трља, ваља и гњечи, све док се влакна потпуно не испреплету, тако да се више не могу размрсити и на крају добијамо густ и нераскидив материјал-филц или пуст. Тиме се омогућава велики спектар обликовања и шарања разним бојама, облицима, величинама, постоји могућност сликања са вуном. Овакав начин обраде вуне спада у примењену уметност.

Сам процес филцовања је весело, креативно искуство, али изискује доста упорности јер је физички напоран и дуготрајан процес. За израду једне мање торбе, или неког другог предмета мокрим филцовањем, потребна су три до четири сата рада. Ова древна техника се на западу користи и за психотерапију, јер не само да изискује посвећеност стварању, већ и вуна којом се ради масира акупунктурне тачке на шакама.

Суво филцовање

Разнобојна чешљана вуна се сабија и обликује специјалним танким иглама, које при крају имају неколико кукица. Врло је битна опрезност у раду, због оштрих игала, па се филцовање вуне врши на подлози од пресованог сунђера.

Алат и материјал за рад: радни сто, фротир (пешкир), гумена ребраста подлога, пластична фолија за паковање са ваздушним мехурићима (пуцкетава фолија), пластифицирани материјал за прављење калаупа, сапун (са маслиновим уљем), посуда за прављење сапунице, кувало за воду, прскалица (фајталица), игле за филцовање-дебеле и танке са дрвеним држачем, маказе, тврдо пресовани сунђер, разнобојна непредена вуна, пластичне кутије са поклопцима-за чување вуне, лаванда за заштиту вуне...

Производи: миље, подметачи за чаše и др., футроле за наочаре и мобилне телефоне, несесери, торбице, корпице, божићни и ускршњни украси, лутке и др играчке, честитке, брошеви, привезци, огрлице...

КРЕАТИВНА И ЛИКОВНА РАДИОНИЦА

Постиже се напредак у:

-психомоторном развоју-контрола моторике, координација покрета, визуелно моторна координација, оријентација у микро простору, латерализација, манипулација прибором за рад, препознавање боја и облика;

-социјализацији-вредновање свог и туђег рада, осамостаљивање корисника уз занатско оспособљавање и сазнање да могу бити корисни чланови друштва;

-процесу учења -memорисање нових појмова и представа, развијање појмова о количинама и величинама, овладавање вештинама.

У овој радионици се реализују различити програми уз примену широког спектра ликовних техника:

- цртеж-обичном оловком,
- бојење- дрвеним, воштаним, акварел и уљаним бојама, као и бојама за свилу и стакло,
- колаж,
- мозаик,
- израда украсних и употребних предмета од природног материјала.

Специфичност радионице је израда цртежа, зидних слика (уље на платну, витраж), уникатних ешарпи и уметнина од предмета и плодова из флоре. Ове активности подстичу фину моторику и развијају креативност. Ангажују се корисници различитог нивоа функционисања.

Програм рада састоји се из тематских целина усклађених са годишњим добима, календаром празника и субјективним доживљајима, као и рад по слободном избору.

РАДИОНИЦА ПАПИРНЕ ГАЛАНТЕРИЈЕ

Садржaji рада: мерење, обележавање, сечење, савијање (на пола, у спиралу и у виду хармонике), спајање рупица иглом и концем, зумбање картона, облагање картона папиром у боји, лепљење, укоричавање, постављање ручки;

Средства за рад: папир у боји, картон, украсно платно, селотејп, лепак, конач (glicer), траке за ручке, калуп за папирне кесе, шило, зумба, игла за вез;

Производи: украсне кесе за флаше идр., мапе за рачуне, украсне корпице, честитке и зидне слике техникама колажа, квилинга и веза идр.

КУЛИНАРСКА РАДИОНИЦА

Особе са сметњама у развоју су презаштићене у породици-родитељи или немајуовољно времена, или се плаше да их ангажују у кухињским пословима.

Самим тим њихова интеграција у природно окружење је отежана, околина их тешко приhvата, многи родитељи се стиде своје деце.

Постоје многе активности које се могу радити у кухињи са овом популацијом, а које могу бити изузетно стимулативне за њихов развој.

У кулинарској радионици се особама са сметњама у развоју омогућава да на лак и занимљив начин савладају свакодневне животне вештине.

Тиме се постиже напредак у:

-психомоторном развоју-контрола моторике, координација покрета, визуелно-моторна координација, оријентација у простору, латерализација, манипулација предметима, препознавање боја и облика;

-самопослуживању-осамостаљивање у опслуживању себе и других, руковање кухињским апаратима и прибором, одржавање хигијене;

-социјализацији-вредновање свог и туђег рада, сналажење у конкретним ситуацијама, уочавање опасности и помоћ другом, схватање и преузимање одговорности, самосталност у куповини, коришћењу новца, правилна употреба учтивих израза;

-процесу учења-меморисање нових појмова

ЕКОЛОШКА РАДИОНИЦА

Рад у еколошкој радионици повољно утиче на:

-физичко стање и телесно функционисање (повећање телесне снаге и распона координације покрета, окуломоторну координацију и сензорну стимулацију),

-когнитивно функционисање (пажњу, концентрацију, памћење, перцепцију, просторну оријентацију, певање нових знања и практичних вештина, умешност да се служе једноставним алатима, усвајање навика за чување и одржавање алата, одговорност према резултатима рада),

-емоционално стање (повећање позитивних емоција-самопоуздања, самопоштовања, задовољства, а смањење негативних емоција-анксиозност, бес, депресивност, повећање толеранције на фрустрације) и

-социјално функционисање (усвајање различитих облика понашања, осећај обавезе према радној активности, поштовање других учесника у међусобном раду)

Активности се односе на:

Одржавање и декорацију радних просторија, као и на

Баштованске радове: припрема земљишта, сађење, пресађивање, окопавање, сакупљање плодова и семена, одржавање травњака, живе ограде...

В КУЛТУРНО-ЗАБАВНЕ И РЕКРЕАТИВНЕ АКТИВНОСТИ

Кроз обавезан вид рехабилитације садржани су и разни облици рекреације и организовања слободног времена (од спорта, културно-забавних активности и др. садржаја), као и контакти са широм друштвеном заједницом (кроз заједничке излете, приредбе, такмичења, уметничке радионице...)

Тиме се код корисника:

- шире знања и искуства и подстиче мотивација,
- превентивно делује на развој осећања усамљености и изолованости,
- развија осећање пријатности, задовољства и личне вредности,
- задовољавају потребе за сигурношћу, прихватањем, самопоштовањем,
- развија способност да се прихвати и поднесе повремени неуспех,
- отклањају елементарне тензије,
- утиче на развој позитивних моралних и естетских вредности,
- унапређује комуникација, као један од путева активне социјализације.

Садржај активности:

Пасиван одмор

- одмараше после ручка, уз кафу
- пелисташање илустрованих и др. часописа
- друштвене игре: «не љути се човече», игре са слагалицама, домине, шах, јамб...
- бављење хобијем: сакупљање сличица, касета...

Активан одмор

- спортивске активности: фудбал, кошарка, стони-тенис, куглање и др. (у сарадњи са проф. физ. васпитања)
- учење основних плесних корака уз музiku
- организовање пригодних приредби
- организовање ликовних радионица -у сарадњи са хум.организацијама
- посете приредбама, биоскопу, утакмицама...
- организовање спортских такмичења
- уређење и декорација радних просторија и хола

Разонода

- заједничка прослава дечјих рођендана
- прослава верских и државних празника
- слушање музике по избору и по жељи
- гледање културно-забавног и спортског ТВ програма

Рекреација

- рекреативно купање у базену
- шетње ради упознавања околине
- игре у природи, у складу са годишњим добима
- једнодневни излети
- вишедневни рекреативни боравак (уз посебан програм рекреативног рада са корисницима).

Дипл. дефектолог
Маријола Манчев

ПЛАН И ПРОГРАМ РАДА ПСИХОЛОГА

Психолог установе учествује у спровођењу дневних активности заједно са корисницима, родитељима или старатељима корисника и стручним лицима установе. Кроз индивидуални и групни рад са корисницима примењују се одговарајуће технике и методе ради процене степена очуваности психофизичких способности, како би капацитети сваког корисника били препознати и у потпуности искоришћени.

Поље рада психолога обухвата следеће области:

I УЧЕСТВОВАЊЕ У ПРИЈЕМУ И РАЗВРСТАВАЊУ КОРИСНИКА

Учествовање у пријему корисника подразумева следеће активности:

- преглед документације за пријем корисника у установу
- узимање анамнестичких података од родитеља или старатеља
- консултовање са члановима комисије за пријем да ли су испуњени услови да се
- предложени прими у установу
- праћење целокупног понашање корисника кроз индивидуални и групни рад у току наредних шест месеци
- доношење одлуке о пријему корисника уз сагласност свих чланова комисије.

Да би групе биле хомогене води се рачуна о календарском и менталном узрасту, нивоу способности, емоционалној и социјалној зрелости и интересовању сваког појединачног корисника. Након тога се одлучује којој групи корисник припада.

II ПРОЦЕНА КОРИСНИКА

Овај рад подразумева следеће:

- узимају се основни биографски подаци од родитеља или старатеља
- процењује се понашање корисника у групи и у току индивидуалног рада

- примењује се одговарајући тестовни материјал ради процене: интелектуалних способности, способности за учење, карактерних особина личности, темперамента, мотивације, (не)постојања можданог оштећења и социјалне зрелости
- процењује се очуваност основних психичких функција
- врши се поређење тако прикупљених података са постављеном дијагнозом корисника од стране комисије за категоризацију деце ометене у развоју.

III РАД НА АДАПТАЦИЈИ КОРИСНИКА

Адаптација корисника подразумева социјализацију и интеграција у животну и радну средину. Задатак психолога је зато следећи:

- Препознати психопастолошке феномене и симпоматологију
- Спречавати асоцијална понашања и радити на учењу социјално прихватљивих образца понашања у свакодневној комуникацији
- Неговати стечене навике и радити на увајању нових
- Вршити процену радних способности, истрајности у раду, мотивације, пажње, заинтересованости, моторичке спретности и сл.

IV РАД ПСИХОЛОГА У КАБИНЕТУ

Рад психолога у кабинету обухвата следеће активности:

1. ИНДИВИДУАЛНИ РАД СА КОРИСНИЦИМА

Индивидуални рад са корисницима зависи од врсте и степена ометености. Због тога је овај рад прилагођен специфичностима сваке групе.

Рад са корисницима најмлађег узраста

У договору са дефектологом групе психолог примењује различите вежбе у раду у зависности од способности сваког појединачног корисника.

Спроводе се следеће вежбе, технике и методе:

- **игра**
- **вежбе за развој психомоторике:**

Овде спадају следеће вежбе: вежбе упознавања делова тела и телесне целовитости, вежбе за развој опажаја, вежбе моторичке и визуо-моторне координације.

- **вежбе за подстицање развоја говора и језика:**

Овде спадају следеће вежбе: вежбе визуелне и акустичке пажње-вежбе препознавања, вежбе именовања речи, показивања и именовања конкретних предмета

Рад са корисницима који имају комбиноване сметње

У раду се користе следеће методе и вежбе:

- **игра**
- **цртеж**
- **вежбе за развој психомоторике:**

Ове вежбе развијају способности опажања и сналажења у околини, развијају моторику, моторичке вештине, развијају координацију и подстичу развој говора, когнитивних и других интелектуалних способности. Овде спадају следеће вежбе: вежбе упознавања делова тела и телесне целовитости, вежбе за развој опажаја, вежбе моторичке и визуо-моторне координације.

- **вежбе за развој говора и језика:**

Ове вежбе оспособљавају кориснике да слушају и разумеју говор других, развијају активни и пасивни речник, подстичу когнитивни развој. Овде спадају следеће вежбе: вежбе визуелне пажње, вежбе препознавања, вежбе именовања.

Рад са корисницима са дијагнозом первазивних развојних поремећаја

У сарадњи са дефектологом групе примењују се следеће методе и технике:

- **игра**
- **вежбе за развој говора**
- **вежбе визуелне перцепције**
- **вежбе за развој фине моторике и визуомоторне координације**

Рад са омладином која има интелектуалне сметње

У оквиру ове групе групце користе се следеће технике и методе:

- **ВИТИ**
- **Л.А.П. скала**
- **ТНР- тест недовршених реченица**
- **ТЕП- тест его перцепције**
- **Равенове прогресивне матрице (црно-беле и у боји)**
- **цртеж (слободне и задате теме)**
- **цртеж људске фигуре (Маховер техника)**

Поред тога примењује се и вежбе за:

сензомоторни и психомоторни развој,
развој говора и вербалног изражавања,
развој логичког мишљења,
развој појма о себи и свом властитом идентитету.

Ове вежбе се примењују у зависности од:

календарског и менталног узраста корисника,
степена очуваности психичких функција,
постојећих, а неискоришћених потенцијала за развој личности,
тренутног психичког стања,
мотивације.

Рад са одраслим корисницима који имају интелектуалне сметње

Индивидуални рад у оквиру ове групе корисника састоји се из истих техника као и рад претходне групе само што је овде нагласак на утврђивању степена регресије и успоравању истог.

2. САРАДЊА СА РОДИТЕЉИМА КОРИСНИКА

Овај рад подразумева:

- интервју са родитељима и узимање основних анамнестичких података
- саветовање родитеља у вези са актуелном породичном проблематиком (пружање адекватних савета како би се разни сукоби, неслагања, несугласище између корисника и родитеља превазишли на конструктиван начин)
- обавештавање родитеља о напредовањима или назадовању у развоју
- упућивање родитеља на редовне лекарске контроле, а посебно оних корисника који имају психичке сметње удружене са менталном ретардацијом.
- психотерапијски рад са родитељима.

3. ВОЂЕЊЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ И АДМИНИСТРАЦИЈЕ

Задатак психолога је: свакодневно вођење индивидуалног дневника рада, израда месечних извештаја и израда годишњег плана рада. Такође психолог мора да у писменој форми да своје мишљење и налаз о сваком појединачном кориснику. При томе користи: биографске податке, податке добијене од родитеља или старатеља корисника, податке које је добио од васпитача групе и податке које је добио на основу тестирања корисника. Вођење документације је потребно и да би се могла извршити евалуација података добијена у различитим временским интервалима а све са циљем доношења закључака о променама (напредовањима или назадовањима) на пољу психофизичких способности и функција.

У САРАДЊА СА СТРУЧНИМ ЛИЦИМА УСТАНОВЕ

Ова сарадња подразумева следеће:

- заједничко праћење корисника од стране тима стручњака (дефектолога, психолога, васпитача, мед.сестара, лекара, проф.физичке културе)
- прилагођавање садржаја рада и начина рада узрасту, способностима и интересовањима корисника.

Дипл. психолог
Споменка Радојевић

ПСИХОСОЦИЈАЛНА ПОДРШКА КРОЗ САВЕТОВАЛИШТЕ ЗА ПОРОДИЦУ

План и програма рада психолога у саветовалишту

Препознавање потреба родитеља и подршка родитељима кључни су за добробит деце са сметњама у развоју. Кроз помоћ родитељима да се они сами боље осећају, ми стварамо предуслове да они буду добри родитељи својој деци.

Подршка породици подстиче позитивну интеракцију између родитеља, а родитељи позитивније опажају функционисање свог детета.

Важно је у раду са породицом да процена потреба породице мора уважити особеноти појединачних родитеља и особености породице, јер из те процене можемо доћи до закључка који су ресурси доступни породици који би помогли у решавању и превазилажењу проблема.

Рад психолога обухвата следеће области:

I Саветодавни рад са родитељима у циљу:

- Обезбеђивање емотивне и социјалне подршке породици
- Оснаживања родитеља за успешнију адаптацију на сметње детета – суочавања са проблемом
- Омогућавања разраде опште стратегије суочавања са проблемима
- Помоћи у преиспитивању животне ситуације и личне ефикасности
- Подстицања самопоштовања и повећања личне ефикасности
- Подршке родитељима у близи за себе и своје потребе
- Помоћи у проналажењу властитих система подршке, ресурси који су доступни породици
- Помоћи у периоду адаптације, долазак у боравак
- Процене родитељских снага
- Побољшања односа родитељ-дете
- Јачања савеза родитеља, у циљу побољшања односа целе породице
- Помоћи при доношењу одлуке у најбољем интересу детета
- Оснаживање породице у социјалном смислу, побољшање друштвеног живота колико то могућности дозвољавају
- Усмеравање родитеља ка проналажењу и неговању пријатних садржаја са дететом и међу члановима породице
- Обавештавање родитеља о стању њиховог детета (о напретку или назадовању)
- У случају назадовања се доносе одлуке шта преузети поводом тога и како помоћи детету, препорука одлазак психијатру

Рад са родитељима се обавља у саветовалишту на позив психолога ако исти процени да је то потребно или на захтев родитеља када се сами обрате за помоћ и подршку.

При првом сусрету се ради интервју са родитељима ради узимања анамнестичких података који су потребни за даљи рад. Упућивање родитеља нових корисника о услугама Центра, о плану и програму рада Центра.

II Рад са корисницима

- Упознавање са симптоматологијом корисника
- Процена психо-физичког стања корисника
- Процена когнитивних и моторичких способности
- Вежбе логичког мишљења
- Рад на адаптацији корисника, по доласку у Центру
- Процена усвојених навика и поспешивање нових
- Рад у случају асоцијалних понашања и подстицање социјално прихватљивих образца понашања
- Опсервација корисника у групи (понашање корисника)
- Рад са корисницима индивидуално и у групи зависно од њиховог психо-физичког стања (степена ометености)
- Разне игре са корисницима (друштвене, дидактичке)
- Развој психомоторике (развој опажаја, препознавања облика, предмета , телесне целивитости, моторне координације)
- Вежбе подстицаја за развој говора и језика
- Подстицати дружење са другим корисницима
- Разне радионице са корисницима на задатим темама (цртање, писање, разговори у групи)
- Разговор са корисницима лакше ометености о осећањима, породици, окружењу у циљу подстицања позитивних стимулуса и надограђивање емотивног стања

III Вођење документације

Рад психолога подразумева и свакодневно вођење документације о сваком кориснику:

- Опште податке о кориснику и члановима породице са којом корисник живи
- Рад са корисницима индивидуални или групни
- Промене у напредовању или понашању
- Обављене разговоре са родитељима или старатељима
- Запажања на основу опсервације у групи
- Запажања која одударају од свакодневних понашања у групи

IV Сарадња са стручним лицима установе

Сарадња са стручним лицима је важно у раду са корисницима Установе и њиховим породицама зато што се може стечи увид у комплетно стање корисника и њихових породица. Размена информација и стручно сагледавање стручних радника доприноси

побољшању у раду са корисницима (њихове могућности, интересовања, опажање, понашање, вербално изражавање итд.).

Сарадња је неопходна у превазилажењу и решавању проблема који настају у групи.

V Сарадња са стручним лицима других установа (социјалних, здравствених, образовних)

Ради се на побољшању међуинституционалне сарадње на нивоу локалне заједнице, ради унапређења квалитета живота наших корисника и њихових породица.

Међусобна размена информација и заједничких циљева за добробит породица.

У плану омогућавање кучне посете и рад са породицама и код куће због:

- Сагледавања понашања у кући
- Психо-социјалне подршке
- Саветодавни рад
- Побољшању односа психолога (терапеута) са родитељима
- Долазак до нових сазнања која би унапредила квалитет целокупне породице

Дипл.психолог
Горица Цветковић

ПЛАН РАДА ЛОГОПЕДА

Логопед помаже деци и одраслима да развију своје комуникационске способности и изразе себе свим средствима вербалне комуникације, како би остварили свој пун био-психосоцијални интегритет.

Узроци говорних поремећаја:

1. Физиолошке природе- малформације говорних органа, органска оштећења ЦНС-а, неадекватна акустичка перцепција, недостаци у каналисању и обради експресивног говора.
2. Психосоцијалне природе – социјални услови живота, недовољни и неадекватни говорни подстицаји, двојезичност, психолошки проблеми.

Многи говорни поремећаји могу се потпуно успешно да отклоне у млађем узрасту. Рано откривање и терапија доприносе подизању способности и могућности особа са говорним поремећајима. Језички проблеми су карактеристични најчешће за децу са оштећеним слухом, децу са недовољном когнитивном развијеношћу, децу са закаснелим говорним развојем, децу са неуролошким проблемима, али и децу из субкултурних средина.

Задаци:

- ✓ Превнција говорнојезичких поремећаја
- ✓ Стимулација говорно језичког развоја када је он испод нивоа и стандарда за одговарајући узраст детета
- ✓ Корекција постојећих говорно језичких поремећаја (дисфазија, муцање, дислалија...)
- ✓ Корекција поремећаја читања и писања

Рад на говорно језичким структурама (нивоима) првенствено зависи од говорно језичког статуса на коме се деца налазе а добија се путем детаљне анализе података преко интервјуа са родитељима, дефектолошком опсервацијом детета у игри као и у специфичним изазовним ситуацијама, проценом (тестирањем) корисника, анализом и консултовањем налаза других стручњака.

Неки од видова рада су:

- ✓ Рад на развоју аудитивне перцепције (аудитивне пажње и меморије)
- ✓ Развоју оралне праксије
- ✓ Развоју графомоторних способности

- ✓ Рад на формирању и/или корекцији гласова и њиховој фонемској дискриминацији
- ✓ Рад на богаћењу речника
- ✓ Рад на развоју значења речи
- ✓ Богаћењу и проширивању реченице
- ✓ Формирању сложених граматичких категорија
- ✓ Доградњи језичких структура
- ✓ Рад на визуелној перцепцији
- ✓ Рад на развоју почетне анализе и синтезе гласова
- ✓ Рад на подизању система мотивације за социјалном интеракцијом.

Деца са језичким поремећајима имају тешкоћа и у интелектуалном развоју јер немају могућност да преко апстрактних појмова садржаних у језику развијају когнитивне потенцијале. Такође, ограничено је усвајање знања, јер се не користи говор – основно сазнајно средство путем кога се стучу нова знања.

Код деце са говорно језичком патологијом се као секундарна последица јављају поремећаји читања, писања, а често и проблеми у рачунању.

Карактеристике деце са говорним поремећајима.

Општи развој деце са говорним поремећајима условљен је врстом и степеном говорне патологије, старосним узрастом детета и условима средине у којој се дете развија.

Деца са језичким сметњама нас слушају али као да нас не чују, па се начин обраћања мора прилагодити вишеструком:

- Значајно поједноставити начин обраћања детету у виду једноставних и јасних налога
- Треба успоставити директан контакт очима са дететом док му се обраћате
- Додатно скренути пажњу детету уз помоћ усмереног говора при обраћању (можете имати микрофон играчку), како бисте још више подстакли дете да се оглашава. Када чује свој глас брже ће стећи тзв. слушну повратну спрегу и доћи ће до бржег дозревања говорних центара у можданој кори.
- Говорити им веселим тоном, можете им и певушићи; остварити емотивни однос и не заборивити да је темељ сваке добре стимулације дечија заинтересованост
- Певати им познете песме, и после извесног броја понављања те песмице, на крају прескочити последњу реч или фразу и сачекати да ли ће дете предвидети крај и изговорити тражену реч или фразу. На пример: када играте неку игру у којој користите исте речи, наглашавајте последњу реч, тако да дете зна да је она важна, нпр: „еци пеци **пец**“ или „припрема, позор, **сад!**“ или „три, четири, **сад!**“. После

неког периода, поновите игру и онда изоставите последњу реч, како би дете могло да доврши изговарање.

- Потребно је да сваки налог упућен детету буде пропраћен визуелном подршком: покретом, показивањем слике/предмета. У почетку користите покрет, гестове, да подржите то што говорите (покажете руком на одређени предмет који именујете у току игре, односно слику). Деци са језичком незрелошћу, потребан је визуелни уз вербални подстрек; ова деца немају тешкоћа у читању језика тела, израза лица и контакт погледом им је развијен, па им је врло природно да користимо знакове како бисмо подржали развој говора и комуникацију. То обилато користити у смислу интеграције визуелних, аудитивних и кинестетичких стимулуса.
- Када показујете неку од понуђених слика из приручника, уколико су у питању животиње, пропратите начином на који се животиње оглашавају.
- Исте слике презентујте више пута и то поткрепите истим начином изговарања, како би се дете навикло на ову рутину, а затим изоставите реч и видите да ли ће дете поновити уз презентовање дате слике.
- Како би се знање пренело и на остале животне ситуације (генерализовало) искористите сваку прилику да именујете ствари које дете користи, а има везе са претходно презентованим сликама (именица, глагола, придева, предлога...). Честим понављањем речи или фраза „уградићете“ их у дневну рутину све док дете не почне да схвата оно што понавља и тиме да значење;
- Уколико дете користи више појединачних речи, покушајте да их обогатите тако што ћете више користити придеве: „велика лопта“, „жути коцка“, „прљаве руке“. Такође, можете постављањем питања: „шта ради бата, сека?“... Додати глаголе. На тај начин настају прве праве реченице: “пије млеко“, „једе кекс“...;

Логопед
Марина Миланов

ГОДИШЊИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

Деца и омладина са посебним потребама испољавају многе недостатке у области психомоторног развоја. Психомоторни недостаци се код њих испољавају углавном у одржавању равнотеже, несигурности у кретању, у координацији покreta и просторно-временској оријентацији.

Физичко васпитање усмерено је ка отклањању и ублажавању ових недостатака и на развијању очуваних способности и спретности. Спроводе се она телесна вежбања и активности која доприносе одржавању и унапређивању општег телесног здравља, развијању боље координације групе великих и малих мишића и бољем телесном држању.

Циљеви и задаци:

- да се развије и побољша координација и равнотежа
- да се одговарајућим физичким активностима и игром ублажују и умањују емоционалне тензије и стичу навике свакодневног вежбања;
- да се утиче на стварање и развијање навика личне хигијене, хигијенског начина живота, као и хигијене средине у којој дете живи;
- да се развијањем навика кретања помогне детету да овлада простором, упозна околину и сопствено тело и подржи спонтано изражавање покreta;
- да омогући детету игру и сличне облике разоноде;
- да се физичка активност детета организује тако или, ако изазива радост и пружа задовољство, да доприноси развоју сарадње међу децом, усвајању основних норми понашања и реда у игри, развоју самосталности и сигурности у тим активностима;
- да олакша укључивање детета у колективе њихових вршњака и у ширу друштвену заједницу.

Циљеви и задаци се остварују кроз следеће активности:

ВЕЖБЕ ЗА РАЗВИЈАЊЕ ОРГАНИЗОВАНОГ СКУПЉАЊА И КРЕТАЊА

Појам става мирно;

Окретање десно лево цели круг;

Појам круга, колоне, врсте;

Кретање у колони и у паровима;

Појам горе, доле, иза, испред

ПРИРОДНИ ОБЛИЦИ КРЕТАЊА

1. Ходање:

напред, назад
на прстима
на петама
између две линије
по косој површини
са ношењем предмета
кратки кораци
дуги кораци
на спољашњој ивици стопала
на унутрашњој ивици стопала
с променом ритма
у колони
у пару
четвротоножно
по суженој површини
по линији
по греди
с променом правца кретања

2. Трчање:

праволинијски
између препрека
с променом правца кретања
кружно
по косој површини
с променом ритма кретања

3. Скакање:

скакутање на обе ноге у месту и кретању
скакутање на једној нози у месту и кретању
скок у вис и даљ из места и залета
прескакање ниских препрека из места и залета

4. Котрљање

5. Пузање:

на stomaku
на леђима
на боку
четвртоношке

6. Пењање и силажење:

рипстол
ступенице
клупице

7. Вучење и гурање:
  - канапа
  - штапа (у пару)
  - столице
  - гурање валька
  - гурање у пару (један другог)
8. Провлачење:
  - испод намештаја и
  - затегнутог канапа
9. Савладавање препрека (прелажење)
10. Вежбе равнотеже:
  - статичке-стајање на једној нози, на нестабилној површини,
  - динамичке-ход по суженој површини и по греди
11. Полигон

РАД СА ЛОПТОМ

1. Бацање и хватање лопте:
  - обема рукама
  - једном руком
  - на више начина
- 2 . Вођење лопте:
  - обема рукама (у месту и кретању)
  - једном руком (у месту и кретању)
  - између препрека (руком и ногом)
3. Шутирање лопте: десном и левом ногом
4. Гађање, котрљањем лопте, у циљ
5. Полигон

ОСТАЛЕ АКТИВОСТИ

1. Јутарња гимнастика
2. Спортске и такмичарске игре:
  - стони-тенис
  - пикадо
  - фудбал

3. Шетња (летње и зимске активности)
4. Прославе
5. Учење пlesних и народних игара
6. Рекреативно купање и рад у базену
7. Једнодневни излет
8. Индивидуални рад
9. Куглање
10. Спортски сусрети дневних боравака јужне и југоисточне Србије

РАД ПО ГРУПАМА

Најстарија група: очување постојеће моторике, спортске и такмичарске игре, учење пlesних и народних кола;

Средња група: побољшање и очување моторике, равнотеже и оријентације у простору;

Комбинована група: вежбе равнотеже, ходања и свих природних облика кретања;

Развојна група: организовано скупљање и кретање, вежбе за природне облике кретања;

Аутистична група (рад ће се изводити у сарадњи са дефектологом)

- циљ у раду са аутистичном децом је: кориговање бизарних и стереотипних покрета; одржавање потребног нивоа моторних и радних способности деце и развијање интересовања за игру и спорт.

- задаци физичког васпитања у раду са аутистичном децом су:
- локомоторне активности
- манипулативне активности
- вежбе равнотеже (статичне и динамичне)
- положај тела у мировању и кретању
- увежбавање у избегавању препрека и оријентација у простору.

Проф. физ. васп.
Слађана Јованчић

ПЛАН И ПРОГРАМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ КОРИСНИКА

Здравствена заштита корисника у центру „Мара“ спроводи се кроз дневни, месечни и годишњи план и програм рада.

Дневни план и програм рада

Обухвата следеће:

1. Јутарњи пријем корисника. Том приликом врши се:
-преглед грла, лимфних жлезда врата, коже и видљивих слузокожа,
-узимање података од родитеља/старатеља о евентуалним здравственим проблемима њихове деце, променама у понашању и обавештење о потреби у лековима за свакодневну терапију која се даје у центру,
-контрола личне хигијене (коса, нокти, одећа и обућа);
2. Подела терапије у време доручка, ручка и ужине, али и у друго време ако је тако назначено у извештају лекара специјалисте;
3. Мерење крвног притиска корисника који су на антихипертензивној терапији (два пута недељно а по потреби и чешће) ;
4. Упознавање васпитача са здравственим стањем корисника из њихове групе (у случају да има неких проблема) ;
5. Праћење деловања терапије корисника по групама након дате терапије (нарочито корисника код којих је уведена нова терапија) ;
6. Вођење евиденције о датој терапији у свесци намењеној за то.
7. Вођење медицинске документације;

8. Свакодневна комуникација и сарадња са родитељима/старатељима по потреби(лично или телефоном);
9. Превенција заразних болести едукацијом корисника појединачно или групно кроз обраду тема о личној хигијени, некада и у сарадњи са васпитачима из групе;
- 10.Превенција кардиоваскуларних оболења обрадом фактора ризика који доводе до поменутих оболења;
- 11.Збрињавање корисника у случајевима:
-напада епилепсије
-када су узнемирени и агресивни
-у случајевима повреда
-у случају других здравствених проблема(повишен крв. притисак, главобоља, повишена тел. температура, мучнина, бол у stomaku и сл.) ;
- 12.Контрола исправности хране која се даје корисницима;
13. Контрола хигијене:
-кухиње и кухињског прибора
-личне хигијене особља које сервира храну
-трпезарије
-радних просторија корисника
-тоалета за кориснике и тоалета за особље;
14. У случајевима повећаног ризика за настанак заразних болести као и у случају проглашene епидемије неке заразне болести(грип, жутица, цревне заразне болести и др.), здравствена служба центра налаже да се појачају санитарно-хигијенске мере у циљу спречавања настанка оболења или сузбијања истог;
15. Спровођење свакодневних санитарно-хигијенских мера као што су:
- редовно мењање раствора дезинфекционог средства за потапање руку у посудама које се налазе испред амбуланте и испред тоалета за кориснике,
- редовно брисање столова у трпезарији и радних површина у просторијама где бораве корисници раствором дезинфекционог средства,
- редовно натапање отирача дезинфекционим средством,
- дезинфекција тоалета за кориснике и тоалета за особље више пута у току дана;

Месечни план и програм рада

1. Мерење крвног притиска свим корисницима изнад 18 година у циљу откривања нових случајева хипертензије и бележење измерених вредности у листу где се прате промене за сваки месец а током целе године;
2. Мерење тежине корисницима који су приметно добили или изгубили на тежини;
3. Контрола лабораторијских налаза који нису били у оквиру референтних вредности, које су корисници радили по нашем или по налогу изабраног лекара/лекара специјалисте;
4. Планирање потреба и реализација набавке лекова и санитетског материјала;
5. Сарадња са одговарајућим здравственим установама у граду;
6. Учешће у планирању и реализацији планова и програма рада стручног тима;
7. Учешће у раду комисије за пријем нових корисника;
8. Сарадња са хигијенско-епидемиолошком службом Дома здравља која контролише хигијену у центру „Мара“ и по потреби даје упутства о предузимању појачаних санитарно-хигијенских мера у случају проглашења неке заразне болести;

Годишњи план и програм рада

1. Систематски преглед корисника (новембар/децембар).
2. Упућивање и контролисање лабораторијских налаза (кровна слика, брис грла и носа, преглед урина и преглед стомише на паразите);
3. Давање упута за санитарни преглед особљу центра које ради у непосредном контакту са храном;
4. Узимање резултата санитарних прегледа из Завода за јавно здравље (санитарне књижице) ;
5. Сарадња са Републичком санитарном инспекцијом која у центру врши контролу хигијене, предлаже мере за унапређење исте и врши контролу урађених санитарних прегледа особља које ради у непосредном контакту са храном;
6. Сарадња са Центром за превенцију Дома здравља, чија екипа, између остalog, врши и превентивне прегледе запослених једном годишње;
7. Праћење корисника на излете и вишедневне рекреативне боравке у оквиру којих се врши:
  - планирање и набавка потребних лекова и санитетског материјала,
  - подела редовне терапије,
  - контрола хигијене просторија где бораве корисници,
  - контрола хигијене и исправности хране коју добијају корисници за време рекреативног боравка,
  - збрињавање повреда и других здравствених проблема корисника по потреби,
  - сарадња са здравственим установама у местима у којима се борави.

др Валентина Динић
др Нина Костић Симић

МАРА
31
20.01.2017. год.

На основу члана 27.Статута Центра за дневни боравак деце, омладине и одраслих лица ментално ометених у развоју, Управни одбор је на седници одржаној дана 20.01.2017.године донео следећу:

ОДЛУКУ

Усваја се Финансијски план Центра 'Мара' за 2017.годину.

Финансијски план је саставни део Годишњег програма рада Центра за 2017 годину.

Образложење

Директор центра 'Мара' Милош Рађеловић образложио је Финансијски план Центра 'Мара' за 2017. годину.

С обзиром да је Секретаријату за дечију и социјалну заштиту Извод из решења Градске управе Града Ниша који се тиче финансијског плана за индиректног корисника буџетских средстава Центру 'Мара' бр.3/2017-20 од 09.01.2017 достављен дана 19.01.2017,управни одбор Центра 'Мара' је на седници одржаној дана 20.01.2017.донео финансијски план на четвртом нивоу економске класификације у складу са поменутим решењем.

Финансијским планом за 2017. укупно је предвиђено 44.540.000,00 динара.

Управни одбор је једногласно усвојио предложени Финансијски план Центра 'Мара' за 2017. годину, те је одлучено као у диспозитиву ове одлуке.

Бр. 31
20.01.2017. год.
Н И Ш

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2017. ГОДИНУ
ЦЕНТРА „МАРА“

Број позиц.	Економ. класиф. ик.	ОПИС	План за 2017. годину
	4110	Плате, додаци и накнаде запослених	25.125.000
	4111	Плате, додаци и накнаде запослених	25.125.000
	4120	Социјални доприноси на терет послодавца	4.898.000
	4121	Допринос за ПИО	3.251.000
	4122	Допринос за здравствено осигурање	1.442.000
	4123	Допринос за незапосленост	205.000
	4130	Накнаде у натури	1.633.000
	4131	Накнаде трошкова за превоз на посао и са посла	1.633.000
	4140	Социјална давања запосленима	600.000
	4141	Исплата накнада за време одустављања с посла	300.000
	4143	Отпремнине и помоћи	300.000
	4160	Награде запосленима и остали посебни расходи	615.000
	4161	Награде запосленима и остали посебни расходи	615.000
	4210	Стални трошкови	3.380.000
	4211	Трошкови платног промета и банкарских услуга	150.000
	4212	Енергетске услуге	2.500.000
	4213	Комуналне услуге	240.000
	4214	Услуге комуникација	240.000
	4215	Трошкови осигурања	200.000
	4219	Остали трошкови	50.000
	4220	Трошкови путовања	400.000
	4221	Трошкови службених путовања у земљи	200.000
	4224	Трошкови путовања ученика	100.000
	4229	Остали трошкови транспорта	100.000
	4230	Услуге по уговору	1.500.000
	4231	Административне услуге	
	4232	Компјутерске услуге	200.000
	4233	Услуге образовања и усавршавања запослених	300.000
	4234	Услуге информисања	100.000
	4235	Стручне услуге	300.000
	4236	Услуге за домаћинство и угоститељство	200.000
	4237	Репрезентација	200.000

**ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2017. ГОДИНУ
ЦЕНТРА „МАРА“**

4239	Остале опште услуге	200.000
4240	Специјализоване услуге	390.000
4242	Услуге образовања, културе и спорта	90.000
4243	Медицинске услуге	100.000
4249	Остале специјализоване услуге	200.000
4250	Текуће поправке и одржавање	590.000
4251	Текуће поправке и одржавање зграде и објекта	390.000
4252	Текуће поправке и одржавање опреме	200.000
4260	Материјал	1.590.000
4261	Административни материјал	280.000
4263	Материјали за образов. и усавршавање запослених	200.000
4264	Материјал за саобраћај	250.000
4266	Материјал за образовање , културу и спорт	210.000
4267	Медицински и лабораторијски материјали	150.000
4268	Материјали за одржавање хигијене и угоститељство	300.000
4269	Материјали за посебне намене	200.000
4440	Пратећи трошкови задуживања	100.000
4442	Казне за кашњење	100.000
4650	Остале текуће дотације и трансфери	2.839.000
4651	Остале текуће дотације и трансфери	2.839.000
4720	Накнаде за социјалну заштиту из буџета	
4728	Накнаде из буџета за становиње и живот	
4820	Порези, обавезне таксе и казне	210.000
4821	Остали порези	70.000
4822	Обавезне таксе	40.000
4823	Новчане казне и пенали	100.000
4830	Новчане казне и пенали по решењу судова	20.000
4831	Новчане казне и пенали по решењу судова	20.000
5110	Зграде и грађевински објекти	
5120	Машине и опреме	650.000
5121	Опрема за саобраћај	100.000
5122	Административна опрема	450.000
5126	Опрема за образовање, науку, културу и спорт	100.000
	У К У П Н О:	44.540.000

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2017. ГОДИНУ ЦЕНТРА „МАРА“

Шеф рачуноводства

B. Muth

Директор Центра „Мара“

W.H.